

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

شهيد جي قرباني!
”چندر“ جي چترڪاري

فولادي انسان

مرتب
م. ع. تراهي

آگست ۱۹۷۳

قيمت سوا رپيو

هاران

جيئي سنڌ اسٽوڊنٽس فيڊريشن
مورو سنڌ

چپائيندڙ:

م. ع. تراهي، هاران جيئي سنڌ اسٽوڊنٽس فيڊريشن
مورو سنڌ.

چپيندڙ:

سيد مظفر حسين، پرفيڪٽ پرنٽرس ۴۷۴ صدر
حيدرآباد سنڌ، سامهون ڪنٽونمينٽ ٿاڻو صدر حيدرآباد

ترتيب

۲-ع - قرابي

پنهجي ٻاران

شعر:

’عاجز‘ اچڻ، ’نياز‘ همايوني، ’راشد‘ مورائي،
خاڪي جويو، تاج ج-ويو، اسلم لغاري، عظيم
سنڌي، غلام ابي ’ناشاد‘.

مضمون:

نياز همايوني
غلام محمد گرامي
شمشير علي ٻرڙو

واٽ ويندي ملاقات
جي - ايم سيد
فولادي انسان

قائدر:

تاج جويو
اسلم لغاري

هڪي سر ۾ هڪڙو
سي ڪيئن ڦٽ چئن

پيغام:

عبدالحق عالمائي

سورن جي ست

درستي

صفحہ ۵۲ کي ۵۶ ۹ ۵۶ کي ۵۲ ڪري
ٻڙهن ڪهرجي.

ترتيب

م - ع - تراہي

پنهنجي ٻاران

شعر:

’عاجز‘ اچڻ، ’نياز‘ همايوني، ’راشد‘ مورائي،
خاڪي جويو، تاج جـويو، اسلام لغاري، عظيم
سنڌي، غلام نبي ’ناشاد‘.

مضمون:

نياز همايوني
غلام محمد گرامي
شمشير علي پـرزو

واٽ ويندي ملاقات
جي - ايم سيد
فولادي انسان

قادر:

تاج جويو
اسلام لغاري

هڪي سر ۾ هڪڙو
سي ڪيئن ڦٽ چئن

پيغام:

عبدالحق عالمائي

سورن جي ست

درستي

صفحہ ۵۲ کي ۵۶ ۽ ۵۶ کي ۵۲ ڪري
ٻڙهن ڪهرجي.

افتساب

ان جيڪل ماءُ جي نالي جنهن جهولي لال ٺهاريو
ان جيڪل سڙ جي نالي جنهن جهولي لال ٺهاريو
ٿراري

پنهنجي پچار

شهيد عبدالرزاق سومري کي اسان کان وڇڙي سڄو سال گذري چڪو آهي. سال جي انهي عرصي ۾ ڪيئي ويل وهيا، ڪڇ کان ڪراچي تائين، ڪينجهر کان ڪارونجهر تائين سنڌي سهاڄڙن جي وات مان گرم ۽ ڪسيو ويو. شهرن ۾ ثقلي مهاڳائي ڪئي وئي شهيد جا قاتل پناهگير آزاد ٿي ٻين کي قتل ڪرڻ جون ڏيکيون ڏيندا رهيا. پوليتيڪنڪ ڪاليج جو ٻرڻسپال جنهن انهي ظلم ۾ صلاحڪاري جو ڪم انجام ڏنو، ڏيکاءَ طور معطل ٿي، سندس پوليتيڪنڪ ۽ ڊائريڪٽر ٿي ويو، اليڪٽريڪل ڊپارٽمينٽ جو هيڊ شفيق احمد انصاري پناهگيرن جي کلي ساٿ ڏيڻ جي ڪري هيڊ مان وڌي سڄي ڪاليج جو ٻرڻسپال ٿي ويو. ۽ درنده صفت شاگرد، قاتلن کي رها ڪرائڻ لاءِ اوستي جي در جا چڪر هڻڻ لڳا ۽ اوستي ۾ کلي آڌر پاءُ ڪري قاتل جلد آزاد ڪرڻ جا واعدا ڏنا، ويچاري جو ڏوھ ۽ ڪهڙو وزير جو ٿيو سائين!...

۽ پوءِ قابل انور ڪمال يا عزت پوري ٿي آيو،
 اڙدو اڪبارن کيس طالب علم رهنما قرار ڏنو.
 اسان جي ڦٽن تان ڪڙيون لٽيون، مطلب ته
 هر اهو گهاٽو جو دنيا ۾ وجود پائيدو آهي، سنڌين سان
 ايندو رهيو. اسين سنڌي، هاڻا، اڃان به اڀوجھ، پناهگيرن
 جي هيڏي ظلم هوندي به، اسان کي مسلمان مڃڻ کان
 انڪار ڪندي به، کين مسلمان پاڻ چئون ٿا، ۽ ڪڏهن
 رجعت پسند شخصيتن کي مستقبل جا ڪامريڊ ڪوٺي،
 ڪميونزم جي ڪارائتو منهن تي ملي. بلند آواز سان
 ڀاڻي ڀاڻي جو نعرو هڻي رهيا آهيون. اف..... ڪيڏا
 نه پوئتي آهيون اسين، ڪيترا نه جاھل آهيون اسين،
 ڪيترو نه وساريو آهي اسان پنهنجي وجود کي، نه ته
 سورا هميشه سڀني تان آسرا لاهي خون جي هولي
 ڪيڏندا رهيا، ۽ اسين آهيون جي زبان تي خاموشي
 جي مٿو هڻي، ست ۽ ڪاھل پنجن، رهيو ڪهيو
 پنهنجن تي ئي ڪاهون ڪري ڏند ڏيکاري رهيا آهيون
 ڏک جي ڳالھ، ته هي آهي ته اسان مان ڪي شهيد جي
 ڪارنامن تي مذهب جا هٿ ڦيري ميسارن جي ڪوشش
 ڪري رهيا آهن ڪي آهن جي چند پئسن تي وڪامي
 وطن سان ڪيل قولن تان هٽ ڪڍي ويا آهن. حالانڪ
 ڪلهه اهي پاڻ کي وطن جا سپاهي سڏائيندا رهيائين، پنهنجن
 نقلي چاڙهن هٿان نعرو به هڻايائون: سنڌ جو جاني.....
 ۽ ڪوئي ڏسڻ کين اڄ، چند پئسن کي ڏسي غدير

(۷)

ته، مڪاريءَ جو ڪٽ ڇاڙهيو گهمندا وتن، ڪي
آهن. جي هيڏن هاڃن کان پوءِ به مصلحت جي وات
ڏسي رهيا آهن ڪي آهن. جي ظلم ۽ بيداد کان پوءِ
به انتظاريءَ جو سڪو سبق ڏئي رهيا آهن. ڪي آهن جي
ظلم ۽ بيداد تي پنهنجا ٻڌ جو ٻلو وجهي رهيا آهن.
ڪير چوي ڪين ته پنهنجي پاڻ کي مٽايو نه، ته اڀرندڙ
نوجوان اوهان جو وجود هميشه لاءِ مٽائي ڇڏيندو.

مورو مهان آهي، سندس مٽيءَ تي مهان مٿير ستل
آهن، ان دلير اچي ٽنڊ ڪئي آهي، جنهن سورن جي
گهٽا سان سينو سهر ڪندي مرندي به ويريءَ جي وجود
تي وار ڪيو، ها مورو عظيم آهي سندس مٽيءَ مان
مائڪ موتي اڀرن ٿا، هر اسان انهن مائڪن کي
درد مندانه اڀيل ڪنداسون ته خدا را ڪفر ڪريو جو لباس
لاهي ڦاڙين، ضمير تي ڇاڙهيل بيعتلي جو زنگ لاهين،
مذهبي منافرت کان پاڻ ڇڏائين سياسي صورتحال کي
سمجهي، سچ ۽ حق جو ثبوت ڏئي امر انسانن جو
قدر ڪن.

هي ڪتاب تڙتڪر ۾ ڪڍيو اٿئون ان لاءِ
ترتيب ۾ اچي نه سگهي آهي. اسان ان لاءِ معذرت
خواه آهيون.

مر. ع. ٽراپي

عاجز آچڻ

وائي

- اوکا سوکا ساڻي جاڳو، جيڪل پنهنجي جهوريءَ ۾
- آ جيڪل پنهنجي جهوريءَ ۾
- ويرين ورتو آهي ويڙهي، تون آهين ننڊ ندوريءَ ۾
- آ جيڪل پنهنجي جهوريءَ ۾
- اوڻا پير اچي پيا آهن، پنهنجيءَ سنڌ سدوريءَ ۾
- آ جيڪل پنهنجي جهوريءَ ۾
- نڙي ڪڍو، هاتڙي ڪڍو، جي آياڪاڪ ڪڪوريءَ ۾
- آ جيڪل پنهنجي جهوريءَ ۾

نڀاز همايونو

اي وطن منهنجا وطن

اي وطن منهنجا وطن ٻارا وطن تون لڪ لهين
تنهنجا ويرانا ۽ ٿا مونکي وٺن تون لڪ لهين
تنهنجي ڌرتي آه، ڇڻ منهنجو بدن تون لڪ لهين

تنهنجي ڀرڻ جي ٿڌيري ڇانوَ بستن کان ڀلي
تنهنجي ڪيرولين جي مٺي گُست بستن کان ڀلي
غير جي ڪينڊي کان وڌ تنهنجو ڀڪڻ تون لڪ لهين

تنهنجي لـدين ۾ محبت ڦيريون ڀائي ٻئي
تنهنجي ڀـوڪڻ ۾ حياتي ڀريون ڳائي ٻئي
تنهنجي جهونگارن تان صدقي جان تن تون لڪ لهين

تنهنجي ٻولي چئن ته اونداھي ۽ ۾ ٿانڊاڻا آلا
تنهنجا ڳڻتا چئن ته چانڊائن ۾ مانڊاڻا آلا
تنهنجي مجلس تي ملائڪ ٻي چڪن تون لک لهين

تنهنجا جهانگيئڙا وسن جهڙا انهي ۽ آهيڃاڻ ۾
چئن ته اونداھ ۾ ستارا چئن ته گل چانڊاڻ ۾
شال سي سانوڻ چئن سرها رهن تون لک لهين

سوليون تنهنجون سرم واريون انهي ۽ انداز سان
چئن ته ڪونجن جون قطارون چئن ته ڪي سرمراز سان
جن جي قدمن تي ستارا ٿا جهڪن تون لک لهين

تو ۾ سرهادا جون مرليون، تو ۾ سرندا سا ۽ جا
تو ۾ ونڊر جي ولايت شهر آدر پسا ۽ جا
تو ۾ ڏڪندا ٿا سڪن جا دم ڪڻن تون لک لهين

آواڻا اڄ تنهنجي قسمت اي وطن ڪنگال آھ
تنهنجي دامن ۾ جياؤ ٿي پيو جنجال آھ
ڪين ڪيائو ۾ گهڻا ميرن مندن تون لک لهين

تو جي جهوليءَ ۾ ٺاپا نانگ تن جهوري ڇڏيو
ڏنگ ڏاڍائن هڻي پترن جتان ڀـوري ڇڏيو
تنهنجا سانگڙا سڪن لٽيءَ ٿا سڪن تون لڪ لهين

ڪالهه جن ٿاڪن تي مارنگ جي وس جا ويس هئا
منهنجي مـارن جي ڪلاهن جان ڪلاهي ويس هئا
اڃ انهن ۾ سڪنگ ٿا رڙندا وتن تون لڪ لهين

توڪي جيڪا ٻي لڳي گهر کان لڳي ڪوشڪ نه آه
ڏوھ ڇا پين تي ڏجي پنهنجن ئي سڪني ڪوشڪ نه آه
اڃ ۾ توتي واسه ٿا ڏيندا وتن تون لڪ لهين

ڇا به اتي تون منهنجو آهين مان آهيان تنهنجو وطن
جي ۾ جو جهوري ڇڏيندس تو مٿان پنهنجو وطن
توڪي رکڻو آه سلامت جان من تون لڪ لهين

راشد مورائي

”چپ“

- تو سچ چيو ته، آھ اڄ سارو جهان به چٽپ
سارو جهان ”چٽپ“ ته ڇا رهنون اسان به چٽپ؟
- ۱- جي سالها غلام ٿي رهيا، نٿا ڪڍجن
هوڙها جي چٽپ هجن ته هجن نوجوان به چٽپ؟
- ۲- ٿو چپ رهڻ جي لاءِ سبب ڏين تون اجايو
آهي فلان به چپ ته هو ائين فلان به چٽپ!
- ۳- عياش لعنتي ته، تنهنجي شج ٿو لٽي
اي غيرت غريب ڇا رهندين اڃان به چپ؟
- ۴- سرڙو ڏيئي هو سنڌ تان صدقي ٿيو مگر
عبدالرزاق جي ڪڏهن ٿي هئي زبان به چٽپ؟
- ۵- جيڪو چوي ائين، آھو اڳواڻ ڇا ڪيو
”آهيون اسان به چپ، رهو هاڻ اوهان به چپ“
- ۶- بندھن ڪڏهن ڪا شينهن جي گجگوڙ ٿي ٻڌو؟
ٿيو اٽڪڏهن بلبل سدو وٺندڙ بيان به چپ؟
- ۷- هٿن غير جي ڪڍڻ ڀيڪين کان ڇو ٻڄون؟
’راشد‘ ادا ڪرين ڪٿي، ڪڏهن متان به چٽپ!

خاڪي جوڀو

بيت

جنهن جنهن ڏٺو رت، ڌرتي ۽ تنهنجي ڌوڙ ڪي،
ڌاريو تهين ڏاڍ جو، ڀـراڻو ڀـربت،
هي وڃ هي اسرت، هاريل منهن جي هوڏ جو.

منهنجو ڪنڌ ڪريو، ڌرتي تنهنجي ڌوڙ ۾،
ڪيئن ڪيئن ڪنڌ ڪٽائجي، ڏيڻو هان هريو،
چيرڪي آه، چيريو، نيٺ دراوڙ ديس جو.

ڀينر، منهنجو پاڻ، رڱيو ريتي رت ۾ ا
وڻن ۾ ڏٺو ڄاڻندو، وڙهاڪن جو وڀاءُ،
سوڀن سندو ساڻ، وسري ڪيئن ورهائ ڪان ا

ڪونڌر ڪنگي رنگ جا، آرڻ ۾ آهين،
ڪوٺا روج ڪٽڪ ۾، ڪپهر جان ڪاهين،
اٿو ڪيولا هين، ڪنڌ ڪلهن کان ڪرڻ سان.

ڪونڌر ڪنگي رنگ جا، رڻ ۾ ڪن رامڻ،
ڪڏائي ڪيڪاڻ، راند رچائڻ رت جي.

ڪونڌر ڪنگي رنگ جا، رت سان رانديون ڪن،
ڪڏائي ڪيڪاڻ سي، آرڻ منجهه اچن،
سينو تڙيو مامهون، ويرين سان وڙهن،
مولهائيا مانجهين، رڱيا ريتي رت سان.

ڪونڌر ڪنگي رنگ جا، ويڙهاڪا وريام،
مائن نن ڏي موڪليا، مهسين سرخ سلام،
آزاديءَ کي عام، ڄاڻ ته، ڄاتو ڄاڻ مان.

رٲٲو ڄوٲڊو ڄوٲلٲڊو!

ڌرٲي ٲسي ڄو رٲ-ٲڙو،
ڪوٲڌر ٲٲهٲڄو ڪالھ ڪرٲو.
ٲڙي ٲڙي ٲان ٲوٲ ڌٲي،
ڌرٲي ٲاڳٲو ٲٲون ڊوڊو!
ساڳٲي ڄوشٲوٲ ساڳٲو واس،
واسٲو آھٲي وٲڙھ سڄو.
ساڳٲو ڄڌو ڄاڳٲو آھ،
ٲٲن ٲٲن آزاديءَ واڳٲو.
ٲهٲگر- ڄاڳٲا ٲٲڊڊ ڄڌي،
ھر ڪٲھن ٲٲگر روٲ وٲو.
ھر ڪٲھن ھٲٲ ڪھاڙي آ،
ٲاٲي ٲسي رٲٲو ٲولھٲو.
ھر ڪو آھو آس ڪٲي،
ڌرٲاٲا ڪي ٲٲر ڌٲو.
روڄ ٲوراڪو ڌٲي وٲٲر،
وٲرٲن ٲسي وٲٲڊا، ڌسڄو!
آرٲ ٲارٲ ڄو ٲٲڊان،
ھڪ ھڪ وٲريءَ ڪي وٲو.

پٽوئي پٽوئي ويـري جي
 ٻاهر ڪجهن جو ٿيندي ووا
 ڪانتر پڙ مان ڏيندا هٿر
 دودو ڏنجنڊو ڪجنڊو هـيو
 رت جا واهڙ وهندا رويه
 چهرو ڌوڻيو ڌرتـي جي
 ڌڀسي ويندا مڀ ڌڀا
 ڌرتـي ولندي رنگ رتو
 آجي ٿيندي پـون پـلوڙ
 ٿرندو ويـري جي جو واسو
 مارن جو ڪٽومائل مڪ
 مرڪ وٺي ٿرندو ڪڙندو
 نـمـرو ”جيئي مندو ديش“
 ڪهڻي ڪهڻي ڪونجار ڪندو
 ماڻو ليڪي مٽـي ڪـي
 هر ڪو ڌرتـي هڻوچيندو

ريـٽـو جهنڊو جهوليندو!

ريـٽـو جهنڊو جهوليندو!!

ريـٽـو جهنڊو جهوليندو!!!

ريـٽـو جهنڊو ... ... !!!

ٲاڄ ڄوڀو

واڻي

وڻَ وڻَ ورتو واسُ

راوت تنهنجي رت ڇو!

مانجهي مڙسُ مٺهان تون، آمل تنهنجو ماسُ!

راوت تنهن جي رت جو!

پُومي ڀاڪرُ ڪوليو، ڇانوُ ٻڌو آڪاسُ!

راوت تنهنجي رت جو!

هُو جو سڀنو سَڄُ جو، ڄاڻ تہ ٿيندو راسُ!

راوت تنهنجي رت جو،

ريسي ٻاڙهي رت جو!

غزل

ڪٽهي ٽڪين اڙي قاتل ڪس وارا اڃان ايندا!
وري وحدت جي واٽن تي، وس وارا اڃان ايندا!

وڌن ٿا دار تي دلبر ٻسي پنهنجي پيارل ڪي،
اڙي ها سوپ سوريءَ تي ٻس وارا اڃان ايندا!

زمانن ۾ ڏکويل جا غضب جي حق ڪيا عاصب،
تم غاصب کان لٽيل سڀ حق ڪس وارا اڃان ايندا!

جي چاهن ٿا مٿان ملڪ جي مسڪين ماڻهو،
ترارين جيئن تڪو تن تي رس وارا اڃان ايندا!

اسان آشا ڪئي، پوري زماني اجهو ٿيندي،
سير بازار سچ سورهي، ڏس وارا اڃان ايندا!

لهو جي لاٽ ٻاري ڪا، ويو ’رزاق‘ شهادت سان،
انهيءَ تجلبي تي بٽڪن جيئن ٻڄن وارا اڃان ايندا!

عظيم سنڌي

خون جا چٽ

رات ڪاري بعد آ روشن صبح ٿيندو رهيو
دور هڪڙي جي پٺيان پيو دور نئون ايندو رهيو
اڃ تہ سترڪي لٽي سڪان ٿو ڪالهه هت ڇا ڇا نه هو
مان رهيس پيئندو پرين لٽي پاڻ اوتيندو رهيو
وقت جو ڦٽو سدائين تيز آ ڦرنـدو رهيو
ڪنهن کي ٺاهيندو رهيو ۽ ڪنهن کي ڏاهيندو رهيو
حوصلي سان پورهيتن اڳتي وڌڻ جي هام هڻي
وقت سڀ ڪسي امتحان سان آزمائيندو رهيو
پُٽ جي تعليم ڏي ۽ جو ڪاڄ ۽ بيمار ماءُ
هَرُ ڪلهي هاري ڪٿي ڇا ڇا نه سوچيندو رهيو
ڪير ٿو مٽي سگهي ’رزاق‘ پنهنجي خون سان
سنڌ جي نقشي تي جيڪي چٽ چٽي وڻندو رهيو
جو ڏنو ڏِرَ ڪي پيو تنهن سنڌ سان ناتو چنو
جو ”عظيم“ هو سو وطن تان جان گهوريندو رهيو.

غلام نبي قاضي "ناشان"
خانواڻ

اُتي جاڳ....

سنڌ جا سھت جوڌا جوان جاڳ
ھرشو جھڙا ڪارناما ڪرڻ وارا جاڳ

سنڌڙي جي زخمن کي مٽائڻ وارا جاڳ
سنڌو ديش جو قسم کڻڻ وارا جاڳ

جيئي سنڌ سدا جيئي نورا هڻڻ وارا جاڳ
معيت تن من ۽ سنڌڙي کي جيارڻ وارا جاڳ

ڇا چوندي "ناشاد" سنڌ جي سھتن کي
سنڌو جي پاڻي پيارڻ وارا جاڳ

ٽاج جوڊو

(ٽائراٽي ڪهاڻي)

ڀڪي سر ۾ هڀڪڙو....

هو ڪير آهي؟

سنڌي سادا ٿٽا اوڍيل، قميص ۽ ڪاٺڇ ۾، لڪن واري ٻاڙهي ٺوٺي مٿي ۾، ڦلائين ۽ پٽڙي اجرڪ ڪلهن ۾، اوچو ٻاٽ، سِينو ٽائيل— اڏول انسان ٻيو لکي!

ٻيلو آهي اڪيلو. ساڻ نه سنگتي نه مائٽي!

پريان. ٿورو پريان، ٻيٽا آهن ڪي ماڻهو ميڙاڪو ڪيو، سوڙهيون پتلونون ۽ پانچاما پايو، جهڙا مڪڙو... ٻاڙهيون ٿڪون اچي ڌرتيءَ جي مندر مڪڪ ڪي داغدار بنائي رهيا آهن. پاڻ ۾ پٽن پٽن ٻيا ڪن. سمجه، نه ٿي اچي سندن ٻولي... ڪنهن اوڀري ڏيهه جا ٿا ڀانئجن. نه... نه... هي ته سنڌ ۾ ٿا رهن! حيدرآباد سنڌ سندن آستان آهي! ڪٿي به رهندا هجن پر لکڻ اوڀرا ٻيا. هو ٻيلو آهي!

منهن منهندي مان جوڌو جوان ٻيو لڳي!

سوچي ٻيو

چٽ چرنس ٿا. آواز ٿو ٻڌي:

هڪ گنجير آواز، عزم سان ڀرپور آواز، ويرين جي
هان، ۽ وڏي وجهندڙ آواز، ڌرتيءَ جي انڪارين جون
دليون ڌاريندڙ آواز! حق جو آواز! سچ جو آواز!
”ڪاٺيءَ هيٺان ڪنڌ، پوءِ ٻي نڪري نينهن جا،
سنڌڙيءَ جو سوکندڙ، مرنداسين پَرَ مُرڪندي!“

لفظ اوچين اوچين ديوارن، اپ سان گسندڙ عمارتن
سان ٽڪرائجي پڙاڏو پنجِي گونجن ٿا! ڀريان ٻيل ميڙ
چرڪي وڃي ٿو.

نور جهڙيون نگارون ڪٿي ٺهاري ٿا، ڪجهه،
سوچين ٿا.

هو ٻيو آهي!

تنها. هڪل!

اڏول ٻهڙ جيان ٻيو آهي، چڻ ڪيرڙ جبل جيان
جڙون ڌرتيءَ جي تري ۾ ڪتل اٿس، چڻ صدين کان
اٽي پونءِ تي ٻيو آهي!

نيٺ ٿانڊائن جيان ڀرنس پيا. ڪاڙها رتا نيٺ!

جن ۾ سمايل آهي اک!

جن ۾ ڀريل آهي ٻاھ!

جن ۾ ڌرتيءَ جي ويرين لاءِ ڌڪار ۽ نفرت جو
اظهار آهي!

جن ۾ اوهرن ديس- دورھين کي ختم ڪرڻ جو
 هڪو عزم آهي!
 چوڏس ٿيڻ- نهار ڪريو... پانٿي ٿو هاڻ کي هڪل
 ويرين جي وچ ۾! پوءِ به بيٺو آهي.
 چپ چرس ٿا- ڏاڍيان هي رستون جهونگاري ٿو.
 ”هاڻ اسانکي هن ڌرتيءَ تي، دودو پنجِي رهڻو آ،
 خود داريءَ سان جيئڻو آ، يا دورھين تي سر ڏيڻو آ.“
 پانچامن وارن، هان- ڪاٺڪن کان چرڪ نڪري
 وڃي ٿو.

هٿو اڃا بيٺو آهي.
 اوچو ڳاٺ- پٿر عزم ڳاٺ!

سوچي پيو.

سوچيندي منهن ٻاڙهو ٿي وڃيس ٿو، هٿ تحرڪ
 ۾ اچنس ٿا. مٿيون ڀڪورڙجي فضا ۾ بلند ٿين ٿيون.
 زور سان نعرو هڻي ٿو:
 ”جيئي سنڌا!“

ڏکي وڃن ٿيون وڏيون وڏيون ديوارون!
 ڪنهي وڃن ٿا پريان بيٺل رهاڏين جا ٽولا!
 ڪانٿر چڻ پڻ ڪن ٿا، ڊنل نظرن سان ڌرتيءَ جي
 ڏنگ ڏي ڏسن ٿا. سوچين ٿا، ڪو ٺاهه پيا ٺاهين،
 ڪا سازش پيا سين، ڪو ڳاٺ پيا ڳهڙين، هن ڌرتيءَ
 خلاف، جنهن کين مٿي چانو لاءِ آجهو ۽ انگ ڍڪڻ
 لاءِ اوچن ڏنوا

هن ڏيهر جي خلاف، جنهن کيس ماني ۽ بستر ڏنا
 هن ساڻيهه جي سوين خلاف، جن کين جي ۽ جايون ڏنيون!
 هڪڙو ڪانٽر ٽولي مان رچجي، اوچين اوچين
 عمارتن جي آڏو وٺي لڪندو ڇپندو وڌي رهيو آهي.

هن ڌرتيءَ جي ڌڳ ڏانهن!

هن سچ جي پيام پر ڏانهن!

هن آڏول ۽ اسر انسان ڏانهن!

من ۽ مٽي سمائي پونءَ جي دودي ڏانهن
 تڪڙيون وڪون کڻي وڌي رهيو آهي. بيهي ٿو...
 سوچي ٿو... پير پير ۽ پاڻي رڙهي ٿو.

هو اڃا اتي بيٺو آهي!

دور خلا ۽ گهوري رهيو آهي، جن ڪنهن شيءِ
 جي تلاش اٿس! جن ڪنهن جي اچڻ جو اوسٽيڙو
 اٿس! ڪا آس کڻي بيٺو آهي! ڪانٽر ويجهو ايندو
 وڃي. ڪڍي ٿو خنجر ڪور مان... ڏيڍ ڦٽو خنجر،
 نجلو ٿئي ٿو، سچ، ڌرتيءَ جي ڌڳ تي وار ٿيندو
 ڏسي ڪڪرن جي ڪاري چادر ۽ منهن ڇپائي
 ڇڏي ٿو.

جوڌو پئي ۽ تي خنجر جو چهاڪو محسوس ڪري،
 شينهن جيان چال ڏيئي ويريءَ کي مٿاڏو ڏيڻ لاءِ وري
 ٿو ۽ للڪاري چوي ٿو:

”او ڪانٽرا هن ڌرتيءَ جا ڌڳ پئي ۽ گهاو
 نه کائيندا آهن. هن ڌرتيءَ جي ريرن جون ونيون

ڪانڌ منهن ۾ ڏڪڙا سيڪيندي سونهنديون آهن!
 آءُ! مون سان منهنان، منهن ٿي وڙهي، لڪي وار ڪرڻ
 ڪانفرن جو ڪم آهي، تون ڪانفرن آهين! تون گيڊي
 آهين! آئون تو هٿان نه مرندس!

۴ ڪري ٿو وار ويريءَ تي.

ويڙهي وڃيس ٿي لوڌ، مڪڙن جي لوڌ، ڪتن
 جي لوڌ، ڌرتيءَ جي انڪارين جي لوڌا
 هٿن ٿا زور زور سان نعرا!

”اسلام زنده باد... اسلام ڪا دشمن مرده باد
 سنڌي ڪافر ڪو مارو... مارو مارو ڪافر مارو
 ڊاهرڪي اولاد ڪو ختم ڪرو.“

آپا ٿين ٿا سوين خنجر، چاقو، تيز ڌار وار اوزار!
 جوڌو اڪيلو چٽو، پاڙهيڙي پنجاهه! گهڻيون آڇلون ڏي
 ٿو. هڪ هن تي وار به ڪري ٿو، هر...

ويري ڏينس ٿا گهاو... سنڌ سنڌ ۾ گهاو، گهرا
 اونها گهاو، سنڌ سنڌ، عضوي عضوي مان لارون ڪري
 وهي پيو رت! ريتو ريتو رت — غيرت مند سنڌيءَ جو
 رت! وري ڏينس ٿا جهڪ — چيري وجهنس ٿا چٽر،
 ڪري هوي ٿو ڌرتيءَ تي — ڪنڌ مٿي ٿو کڻي — چپ
 چرنس ٿا. هي بيت پڙاڏو پنجوي فضا ۾ گونجي ٿو:

”جيئن جيئن رس گهاو، سڪ وڌي تيئن سنڌ جي،
 هن ڌرتيءَ جي نساو، رڙ عندي ريتي رت سين!
 سام جو پڪڙو ڪنڀڙاڻيون ڪولي آڏن جي ڪري
 ٿو، ڪنڌ لڙي ٿو ٻويس، چپ ڪلي ڌوڙ ڪهي چمي
 ڏيئي بند ٿي وڃنس ٿا، لپتي هئي ٿو ڌرتيءَ جي گود
 ۾! جيڄل جي هنج ۾ آرام سان، سڪون سان!
 چن کيس سڀ ڪجهه، ملي ويو! پيار ملي ويو!
 زندگيءَ جو مقصد ملي ويو! منزل ملي ويئي!!

ٿرادي

هڪ بيت

وجهي جهانءَ جهر وڪ ۾ جهونا ڳڙه جهوري،
 زاقن سنڌو ديس لاءِ ڪنڌ ڏنو ڪوري،
 مان لاو موري، موتي ڏئي مهراڻ جو.

اسلم لغاري

سي ڪيئن ڦٽ چٽن ....؟

اڄ وري اخبار جي هڪ خبر اندر ۾ لکيل اوتھن
ڦٽن تان ڪڙيون لاهي ڇڏيون آهن ۽ منجهانن يادن
جو رت ڪوڙهن جو روپ ڌاري، اکين مان ڪڙي ڪلن
کي پٽائيندو ڪالرن جي ڏوڙ ۾ جذب ٿي ويو آهي.
هونئن ته سال کن اڳ لکيل ڦٽ، جيون جي آخري
گهڙي تائين چڪندا، وڌندا ۽ ويجهندا رهندا، ۽ اڄوڪي
سور جون سوٽون اڳي کان اڳريون پاسجي رهيون آهن.
پاسجي ٿو انهيءَ سور ۽ سڙهي جو اثر دماغ جون رڳون،
ٿاڻي خشڪ ڪري ڇڏيندو، ۽ اهڙا پاڳ ۽ ڪڙن
آيا جو مان پاڳل ٿي وڃان، ڪهڙا ڦاڙي رستن ۽
۽ ڇوڙالن تي نڪري اچان، ديوارن سان ٽڪرون هڻي،
دماغ جي رڳن ۾ وهڪرو ڪري وهندل رت بيهاري
ڇڏيان. نه سوچي سگهان نه سمجهي سگهان. پنهنجي ۽
پراني کي هر ڪن جي قوت وڃائي وهان، ڪاش مان
پاڳل ٿي پوان، ماڻهو مونکي چريو، مست ۽ ديوانو
ڪري ڪولين. گهٽ ۾ گهٽ ذهن جي پردي تان
يادن جا پاڇا ته هل ۽ مٽجي ويندا، ڪاش .....

پر هينئر ته مان پاڪل نه آهيان، تڏهن ئي ته سيني
 ۾ اڀرندڙ سور کي سمجهي رهيو آهيان. تڏهن ئي ته
 ڄاڻان ٿو ته پنجابي ۽ پناهگير هر سنڌي جو ويري
 آهي، ماڻهو جي روپ ۾ هو ساڳيو قاتل، وحشي ۽
 حيوان آهي، جنهن اسلام ۽ پاڪستان جي نالي ۾
 بنگال جي معصوم ٻارن بيمار پوڙهن ۽ مجبور عورتن
 جو انساني ڪوس ڪري، دنيا جي هر ماڻهو جو ڪنڌ
 شرم کان جهڪائي ڇڏيو آهي. شايد تڏهن ئي انهيءَ
 ڏک کي محسوس ڪري رهيو آهيان ته انهن قاتلن
 ۽ وحشين جا گهڻا گهرا ٻه اسان مان نڪتا آهن،
 جن مان ڪي مسلمان پاڻ چئي ڏنڪ سهندي ۽ سيني
 مان سانڍيو اچن ته ڪي وري ڪميونزم جي ڪارائ
 منهن تي ملي پائي پائي جو نعرو هڻندا وڌن. تڏهن ئي
 ته پرکي سگهان ٿو ته سنڌ ۾ سنڌين جي حڪومت هوندي
 ۽ سنڌين سان اهي ويڌن ٿي رهيا آهن جي بچيل ۽
 ايوب جي آمريت ۾ به نه ٿيا. انهن آمرن جڏهن
 ون يونٽ جي قاضي سنڌين جي ڳچيءَ ۾ وڌي ته
 گهر گهر مان واويلا جا وڏيرا آواز ڪونجي اٿيا. هر
 اسانجي سنڌي حڪومت هر ظلم آڏو نيش لفظ جو اظافو
 ڪري، سنڌ جي سيني تي بيداديءَ جي تيرن جو وسڪارو
 ڪري، ڪن جي نڙگهت تي نهن ڏئي، آواز ۾ نه
 اڪلڻ ڏنو ته ڪي وڪايل ضمير ٻيهر خريدي ظلم ۽
 بيداد جي ڪاميابيءَ تي جشن ملهارايو. هاها.....

مان پاڳل نه آهيان تڏهن ئي ته هن خبر منهنجن
اکين مان ڪڇ ڪڙها ڪيرائي وڌا آهن.
لکيل آهي:—

”طالب علم رهنما انور ڪمال راجپوت رها ڪردبي ڪئي.“
۽ هي انهن قاتلن ۽ وحشين جو رهنما آهي جو اڄ
کان سال کن اڳ پوليسٽيڪنڪ حيدرآباد جي هڪ
سنڌي استاد (جنهن جي تصوير ڏسندڙ اڄ به اکين مان
لڙڪن جو لارو لڙيو وجهي) جي سيني ۾ چڙو هڻي
شهيد ڪيو. سندس ڏوھ اهو هو ته هن سنڌ ڌرتيءَ
سان پيار ڪيو هو، اهڙو پيار جهڙو معصوم پنهنجي
ماءُ سان ڪندو آهي، اهڙو پيار جهڙو ڪونڌر ڌرتيءَ
سان ڪندا آهن. پيار، جنهن کي ڪنهن به ترازو سان
توري نه ٿو سگهجي. سنڌ ۾ سرحد کان آجوه پيار، پيار
جيڪو انسان کي هزارين ورهين تائين زنده رکندو آهي.
سندس ڏوھ هو ته هن لطيف جي چيل اڪرن کي اندر
تي آڪاري ڇڏيو هو.

سڄڻ ۽ ساڻي، ڪنهن انساني وسري،
حيث تنين کي هو، وطن جن وساريو.
اڄ به سندس ٺاهيل تصوير جو تصور اندر ۾ وي
ٿو وجهيم. اجرڪ جي پور تي جڙيل سنڌ جو نقشو،
جنهن تي لکيل اياز جو شعر.
ڪاٽي ۽ هيٺان ڪنڌ، پوءِ به نعرا ٺنهن جا،
سنڌڙيءَ جو سوکڻڌ، مرنداسون هر مرڪندي.

ها هو اڄ کان سال اڳ سنڌڙيءَ جو سوڳو
 سڃايو ڪندي، ڪاٽيءَ سان ڪٽسي، نينهن جا نعرا
 هڻندي، مرضي مري آسرتي ويو. پر ان سان گڏ
 منهنجي سيني ۾ آسرت چڙهي ويو آهي، جنهن
 جون ڪڙيون سال ۾ - وارا لهن ۽ چڙهن ٿيون.
 جنهن سور جون سوٽون هر سور کان مٿڀريون لڳن ٿيون،
 ۽ شايد اهو سور قبر جي اونهائين ۾ وڃڻ کان پوءِ ئي
 لهي. پر تيسين ڪير مونکي اٿڻ ڏيندو. ڪير اچي
 منهنجي ڏڪن جا پير جهليندو، جي وڏي وڏي منهنجي
 وودڪي وڪوڙي چڪا آهن، ڪير اچي ايڏي اونهي
 ناسور تي مرهم رکندو، ڪنهن کي طاقت آهي؟ هاها،
 ڪوبه نه ڏور ڪري سگهندو منهنجا ڏڪ ۽ مان به
 ڇو ڏيان انهن ڏڪن کي ڏور ڪرڻ! ۽ ڪجهه نه
 آهن منهنجي لاءِ اهي گهاٽا، جن جي چڪڻ سان
 ڪجهه گهڙيون رزاق سان گهاريل گهڙين جي يادن
 ۾ گذري وڃن ٿيون. اهي گهاٽا ته وڃي بچيا آهن.
 سڄي سڪئي حياتيءَ ۾، جن جو اٿڻ، ڳوڙهن وسيلي
 ڌيري ڌيري اندر ۾ ڇپ هڻي پل ٻار کي هڪو
 ڪري ٿو نه ته ماڻ ته ڪٿي جو به نه رهان.

”نه حياتيءَ جي مورتي جهڙي نه ويڙهڻا وسرن“

اجهو وري يادن جون بند پڇي پيو. تصور تي
 چڙهيل مصروفيت جي مٿي لهندي وڃي ۽ سندس ڏنڌلي

تصوير سوچن جي وڪري ۾ صاف شفاف ٿي اچي آڏو بيٺي آهي.

آن ڏينهن ۾ مان سڄي ڏينهن جي هن هٿان ۾ ٽڪي ٽٽي هاسٽل روانو ٿيو هوس. بس جي رينگت ۽ ڌڙن ۾ ڏڏي اچي هاسٽل ڀڙو ٿيو هوس. معمول مطابق وڏيون وڪون ڪڍندو، ٽڙندو ٽاڙندو پهرين رزاق جي ڪمري ڏي وڌيس. هو پنهنجي روميت شمس الدين نظاماڻي ۽ کي چيڙائي رهيو هو.

”اي ڀروچ دنيا وڃي چنڊ جا چڪر هنيا پر تون اڃان به ملان جو ملان“ رزاق اهڙي انداز سان چئي رهيو هو ڇن نظاماڻي ڪنهن مدرسي ۾ ٻارن کي حفظ ڪرائيندو هجي.

”بس پر هاڻ جو ائين آهيون“ نظاماڻي بهس کان لهرائيندي چيو هو. ۽ مان روم ۾ داخل ٿيو هوس.

”اجهو ٻيو به ڀروچ“ رزاق نظاماڻي ۽ کي چيڙائيندي وري به طنز جو تير ڇڏيو.

ها ها، وڏي آياسون به، هاڻ ڪيڏانهن ويندين ڇوڙا؟ نظاماڻي ۽ ته ڪي ڏيندي چيو هو.

”نه لغاري حقيقت پسند آهي، ڪيئن لغاري؟ ڪيئن آهي هو ڀروچ ڀروچان“ رزاق مون کي اک هڻندي چيو هو.

”ذبيڪ مانت ٻاوج ٻائي دا خيال رکين“ نظاماڻي
مرڪندي سرانگيءَ ۾ سمجهايو هوم، پر مون مرڪي
ست مڪمل ڪئي هئي.

ٻروچ ٻروچان، جيئري جين مٿي شيطان،
نبائي اعلاءِ ربيڪما تشڪذبان.

۴ تهڪن جو آواز ڪمري جي ديوارن سان
ٽڪرائجن لڳو هو. اهي تهڪ اڄ منهنجي اندر جي
سانڌاڻ تي هٿوڙي ۽ جيتن هلي رهيا آهن. ڪو ٻڌڻ
چاهي ته اچي ٻڌي پر اڄ اهي تهڪ تهڪ نه رهيا
آهن. اهي تهڪ سورن جي سٽن سان گڏجي، سڏڪن
جو روپ ڌاري چڪا آهن. ۴ رزاق ته هر غيور سنڌي
جي سيني تي سوين سڏڪا سٽي ويو آهي جي
گهڙي گهڙي اڏماه ڪاٺي لڙڪ لڙائيندا ٻاهر نڪري
ويندا آهن.

پر شل اهي سڏڪا رنگ لائين، ڪو رڙي رڙي
رڙڻ کان ٻار اچي، تدبير جي تند سوري، ڪو سڏڪي
سڏڪي سوچن جي سرهاڻ تان مجبوريءَ جي مرلاهي.
ڪو ڏسڪي ڏسڪي ڏڪن ڏاڪڙن سان لڙڻ جو عزم
ڪري. ڪو آڪاڻ ڏي موڪليل آهن جو وڌيڪ
انتظار نه ڪري، هاڻ ٻٽوڙي. جهر جهنگ ۾ اتحاد جو
علم بلند ڪري رزاق جي قاتلن جي منهن نان مذهب

جو نقاب لاهي، ڦڙي کين سزا ڏي. شل ڪو اٿي
 ٻڙهيءَ کان هلندڙ، اباڻن کان ايندڙ ڪٽيل هٿيارن
 تي هٿ ڦيري. هاڻا منهنجي چاهڻا آهي ته صرف اها
 آهي، شل سنڌي پنهنجي اونداهين ضمير جي وسيلن
 ڏيئي ڪي چٽنگ ڏيکارين، ته هوءِ مونکي وشواس آهي
 ته ڌرتي ٻيهر ڏي، مٿس سنڌ مڙس مٿين کي هڪل
 ڪندي جي لاهيءَ جي لاءِ-سان هٿ ٽوڪيل سرحدن
 جا سنڌ ٽوڙي هڪ امڙ جهنڊي کي جنم ڏيندا جنهن
 جي جهولن کي آڪاش به حسرت سان ڏسندو.
 ”پلا چانه، ٻانه، ٻيارو ٿا يا وڃي ويڙهجون ٿيون
 ؟“ مون ڪٿت ڏانهن نگاهه ڊوڙائيندي جنهن ۾
 چانه، جو سامان رکيل هو.

ٿاه، ٿاه، سڪل هتي، سڪل کير، سڪل ڪنڊ
 واري سڪل چانه، ”رزا ڪٿت ڏي اشارو ڪندي
 موڪندي چيو هو.

”مانٽ منڌي لاءِ ٿڪي چانه،!“ نظاماڻيءَ رڙ ڪندي
 چيو هو.

مان چانه، ٿاه ۾ مشغول ٿيو هوس ۽ هن مونکي
 پنهنجي تصوير ڏيکاري هئي جيڪا هو تازو اسٽائيلو
 فوٽو اسٽوڊيو واري کان لهرائي آيو هو. مون وڌي
 تصوير کي کڻڻ چاهيو هو.

اون هون پساڻي نه وجهين! رزا ڪٿت تصوير ڀري
 جهليندي چيو هو.

اڄ ويهي ڪو کيس ٻڌائي ته مندرن ساڳي تصوير
سنڌي ٻوليءَ جي هر رسالي ۾ ڇپي آهي ۽ مان هر تصوير
کوڙهن سان پسانيندو رهيو آهيان. پر هو چو نه ٿو
مون کي منع ڪري. مان ديوانن جئن تصوير کي گهريندو
رهندو آهيان ۽ ڪو به ناهي جو چوي ته هن تصوير
کي ايترو چو گهريندو آهين؟ ڏٺو نه ٿيو ائين ڇا؟
پر شايد مان انهيءَ تصور کي گهريندو رهان. جيسين
جنڊڙيءَ ۾ ساهه جو آخري ڦوڪو به هوندو جيسين
جيون ايڏن آزارن کان پوءِ به جيئن چاهيندو. تيسين
مان هن تصوير کي گهريندو رهندس. باقي اهاڻي ته
وڃي اچي آهي تصوير، جنهن سان ڪا گهڙي من
ريجهائيندو آهيان.

اجهو ٻئي ڦٽ تان ڪڙي لٿي. ڪري ۾ داخل
ٿيو هوس ته ٽيبل جي شفٽ شيشي هيٺ به تصويرون
ڏٺيون هيون.

هڪ شيخ مجيب جي ٻي جي- ايم- سيد جي،
”اي سائين هي تصويرون هنيون اٿو، ڇڏي نه
هڻي ڏي ڪوئي“ مون تصورن ڏانهن ڏسندي چيو هو.
”ڀلي ٻيا هڻن“

پر اوهان کي ته نوڪري ۾ هوندي آهي تصويرون
نه هڻڻ ڪنهن مون وري به رزاق کي چيو هو. جو
ڪنهن ڪتاب جي مطالعي ۾ مشغول هو.

”لغاري مان پهريان سنڌي آهيان هوءَ سرڪار جو نوڪرا ۽ هر سنڌي کي اهي تصويرون سڀني مان سائين گهرجن.“ رزاق ڪتاب مان اک ڪڍندي چيو هو.

اهو ته سهي آهي پر..... ۽ مان لاجواب ٿي ويو هوس.

ڪير ٻڌائي ڪيس ته انهي آس شخصيت کي اڄ به نظر بند ڪيو ويو آهي. انهن جي ’نولڪي هار جي روپ ۾ نانگ آهن. جي پنهنجائي جي روپ ۾ ڌاربن کان بدتر ڪردار ادا ڪري رهيا آهن. پنهنجن هٿن سان سياست سنگينون سنڌ مانا جي سڀني ۾ هڻي رهيا آهن گهر گهر مان آزاديءَ جا آواز اچي رهيا آهن پر ڪن ڄڻ احساس ئي ڪونهين احساس هجي ته به چو، ڪرسي هميشه اڏرو ڪڏو ڪردار ادا ڪرايو آهي.

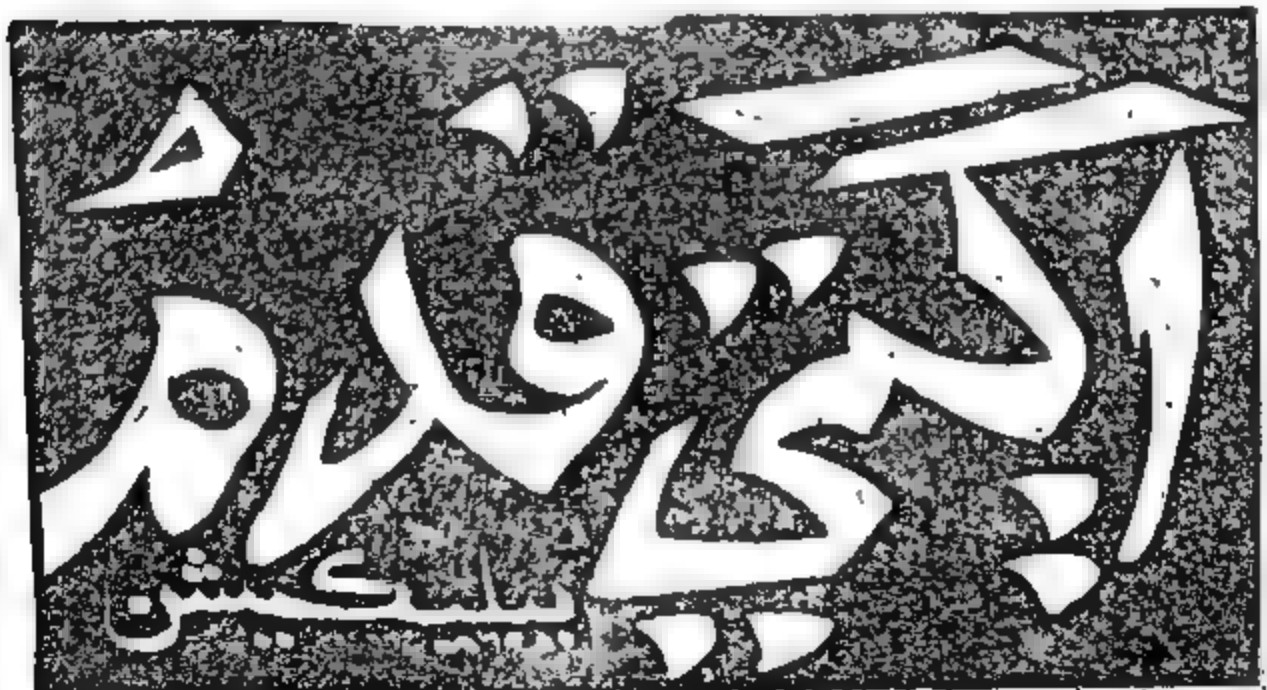
ڦٽن چڪن شروع ڪيو آهي. سور جو سوٽون اندر ۽ اڀيون سيرون ٻائي رهيو آهن پر واري گهر مان ايندڙ شرناح جو آواز ته اصل ڏنگ وجهي رهيو آهي.

شادين جو مهينو آهي. گهر گهر ۾ گهوٽ هٿن تي مينڊي لائي، پيٽن جي گهيري ۾ مڙڪي رهيو هوندو پر هو پنهنجي پيٽن جون حسرتون اڌريون ڇڏي ڪنهن امر منزل ڏانهن روانو ٿي ويو آهي.

سندس پڻ ڄاڻيو هوندو ته رزاق جي وهانءَ تي
 خوش ٿي گيت ڳائينديون. ماءُ مرڪي مهمانن جي
 آڌرڀاءُ ڪندي، پر هو هر آڌرڀاءُ کان اڳست راهي
 ٿي ويو آهي، ڄاڻيو ته مون به هو ته سندس شاديءَ
 تي جمالي جي جهمري تي نچندس، پر خوشيءَ کان اک
 هو منهنجي جيون ۾ ڳوڙهن جي ورڪا ڪري ويو
 آهي. تڏهن ئي ته چوان ٿو ته اهي ڦٽ منهنجي جيون
 لاءِ اهر بنجي چڪا آهن. شل حياتي جا ڀساهر پورا
 ٿين ۽ انهيءَ ٻار کان آڄ تان.

انقلابي ادب لاءِ پڙهو

مولانا غلام محمد "گرامي"
(١٩٧١ع جو هڪ ورق ٻڌڻي)

جي - ايسر سيد

سنڌ جي ڊائيشورن ڏانهن پيغام

جو ڪيترا ڇهه ڏينهن، نوڙي ۽ نالري
پري جن ٻاري، آڻ نه جيئندي ان ري.
(الطيف)

اڻي هاشور ۽ درد مند، سنڌ جا فرزند، اڄ توهان
پر چار ڪڙيون ۽ ميلن ۾ ڪلهيون ڪڙيون اٿس.
مون کي معلوم آهي ته تون هن حديد دور
جي ظالمن ۽ ٻڌڻن کان گهڻي قدر واقف آهين، مون
کي اها به ڄاڻ آهي ته تون تاريخ جو مطالعو به
ڪري چڪو آهين، مون کي اها به خبر آهي ته تون
سياست ۽ بين الاقوامي سياست تي به ڪافي گفتگو ڪري

مکھون ٿو. مون اتي اهو وٺڻ بهو آهي ته تون سياسي لغت جي ڇند مٽڪي ۽ ڏکين لفظن کي قبول ڪري، قوميت، بين الاقواميت، جمهوريت، فيڊراليٽ، آمريڪا، آزادي، خود مختاري، وفاق، فيڊريشن، ڪانفيڊريشن، هي معنيٰ کان به آشنا آئين. مون کي يقين آهي ته تون ملوڪيت ۽ جمهوريت جي فرق کي به سڃاڻي چڪو آهين. سڀني جو اهو عقيدو آهي ته، تون جديد انسان جي هن جديد ۽ خلائي دور ۾، عقل ۽ ذهن جي حيثيت سان رجعت پسندان، پستيءَ مان ڪافي حد تائين نڪري چڪو آهين.

— مون کي اهو ڏسي دل جي خوشي بهتي آهي ته تون هڪ محب وطن ۽ مخلص خدمتگذار جي حيثيت سان، پنهنجي مادر وطن جي مسئلن کي سمجهڻ ۽ حل ڪرڻ لاءِ به ڪافي جوش ۽ جذبو رکين ٿو. پر اهو ڏسي حيرت ٿي ٿي ته تنهنجي جهولي، مقصدن ۽ مرادن جي ماڻڪن کان ڇو اڃا خالي آهي؟ تون پنهنجي وطن ۽ قوم جي خدمت جي سلسلي ۾، ڪافي بهر ۽ جاني چڪو آهين. تون ڪڏهن به فرسوده، بي مغز، سڙيل ۽ پور پور ٿيل هڏن جي ڏهرن مان پنهنجا ”هيرو“ ڳولي چڪو آهين، ڪڏهن سقراط ۽ بقراط کان ويندي، هنن نيهولين، مائوزي تنگ، لينن، چواڻ لاءِ، هوچي من ناصر افغاني، مولانا سنڌي جهڙن تاريخ ساز

شخصيتن جي سوانح عمرين مان حوالا ۽ قبباس ڪري پنهنجي نئين دور جي تعبير لاءِ اسٽاٽو گورن. تون انساني تاريخ جي شاندار ماضيءَ جي دفنين مان ڪيئي املهه ماڻڪ ڪڍي، پنهنجي سڀني تي ٿو سينگارين. تون انساني تاريخ ۽ ان جي جدوجهد جي آغاز ۽ انجام تي سوچيندي سوچيندي بي ساخته چئي ٿو ويهين ته ”اسان کي ايندڙ نسل لاءِ ڪم ڪرڻو آهي. اسان کي سڀاڻي جي انسان ۽ هورو هورو ڀروسو آهي.“ ان سلسلي ۾ انساني تاريخ جي وڏن وڏن حربت پسند قومي پيشوائن مفڪرن ۽ دانشورن جي تاريخي جدوجهد سان ڪجهه حاصل ڪرڻ لاءِ ورق گرداني ٿو ڪرين. بين الاقوامي سياسي صورتحال کي سمجهڻ لاءِ دنيا جي غلام ملڪن جي جنگ آزاديءَ وارن داستانن کي ٿو پڙهين ۽ پڙهندي پڙهندي پنهنجي دل ۽ دماغ ۾ آزاديءَ جي جوت ٿو جاڳائين. اهو سڀ ڪجهه صحيح- چو ته اهو سڀ ڪجهه دانشمنديءَ جي تقاضا آهي.

— پر منهنجا دانشور دوست!- باوجود ان جي، تون هن دور جي جيئرن ۽ جاڳندن ڪردارن، خلوص، صداقت جي پتلن، آزاديءَ جي هروائين، ملڪ جي تقدير بدلائڻ وارن مستن کان ڪجهه نه ٿو پڇين!- تون ماضيءَ ۽ حال جي شاندار ڌارين ڪردارن کي نه پوچين ٿو، پر پنهنجن ۽ پنهنجي ملڪ جي خير خواهن، پنهنجي

قوم جي آزاديءَ لاءِ سينو سپر ڪري وڙهندڙن کي نه
 ڪڏهن به ياد نه ٿو ڪرين! انهن جي تلخ آزمائش
 ۽ امتحانن مان ڪا روشني نه ٿي حاصل ڪرين! انهن
 جي مطالع ۽ غور و فڪر مان ڪجهه به نه ٿو ٻڌين
 تون انهن سان ملاقاتون نه ٿو ڪرين، جي زنده حقيقتن،
 زنده انقلابن، زنده ڪوششن ۽ زنده واقعن سان پنهنجن
 سينن جي زخمن کي تازو ڪيو ويٺا آهن! ڪتان ۽
 سڀ ڪجهه لکيل آهي، پر هنن زنده ڪتابن سان
 لکيل ڪتابن جو ڪهڙو مقابلو! ڪتاب ۾ لکيل ستيءَ
 ٿڪي جي نسخي کي نائجربڪار، لاعيندي ڪاري
 وجهي ٿو، پر زنده طبيب جي اشاري تي بنا ڪنهن
 ڪڙڪي جي نسخو ٺهي وڃي ٿو.

— اي دانشور دوست - تجربو وڏي شئي آهي،
 معلومات ۽ علم به ڇڱا آهن، پر ”عملي تجربو“ ان
 کان گهڻو مٿي آهي. هڪ تاريخي واقعو آهي ته
 ”حضرت عليءَ جي هڪ تحرير سندن وڏي فرزند
 امام حسن ڏني، ان کي پڙهڻ کان پوءِ، حاضري تي ڪن
 مسئلن سان اختلاف ڪندي، پنهنجي راءِ لکي ڇڏيائين
 حضرت عليءَ اها اختلافي راءِ ڏسي، جواب ۾ فقط هي
 چند لفظ لکيا: ”هاها حسن، اهو ممڪن آهي ته حسن
 جو علم، عليءَ جي علم کان وڏي ويو هجي، پر اهو

تہ قطعاً ناممکن آهي تہ حسن جو تجربو ۽ حسن جي عمر، عليءَ جي ”تجربي ۽ عمر“ کان وڌي ويا هجن!

— دانشور دوست! هو ڏس، ”سن“ ۾ دريائي سنڌوءَ جي ڪناري تي، هڪ پير مرد ۽ عمر رسیده، ”هڏين جي مٺ“ هڪ پوريءَ صديءَ جي علم ۽ معلومات، تجربن ۽ آزمائشن، تلخ ۽ تند واقعن ڪوڙن ۽ ڪسارن حادثن جا تفصيلي داستان، سيني ۾ سانڍيو ويٺو آهي. مشرق ۽ مغرب جي قومن، انهن جي آزادي جي ڪوششن ۽ قربانين جا واقعا ويٺو ورجائي. سنڌوءَ جي ڪناري تي، پنهنجي نراڙ تي آيل فڪر انگيز لهرن وانگر، لهرن جي اٿل پٿل کي ويٺو پڙهي ۽ پنهنجي وطن سنڌ جي خوشحاليءَ لاءِ پيو پور پڄاڻي، ستر ورهين جي ان پڙهي، سئو سالن جو هورو اڏي، يعني اڌ صدي، انهن ڳڻين ۾ ڪاري ڇڏي آهي. برصغير ۽ پاڪ و هند جي اها ڪهڙي تحريڪ آهي، جنهن ۾ هن پير مرد حصو نه ورتو آهي؟ برصغير ۽ پاڪ و هند جو اهو ڪهڙو ليڊر آهي، جنهن سان گڏجي هن بزرگ ڪم نه ڪيو آهي؟ اهو سارو جهد پنجاه سالن جو آهي، ان طول طويل عرصي ۾ ڇا ڇا نه ٿيو آهي؟ ۽ ڇا ڇا نه ٿيو هوندو؟ اهو سڀ ڪجهه عملي طرح سان ان نيڪ مرد ڏٺو آهي، مون ۽ تو آزاديءَ جي تحريڪن تي فقط ٻه چار ڪتاب پڙهيا آهن، جن مان

وڏو حصو ته ٻيڪ طرفي فيصلي تي مڃي آهي، صحيح حقيقتون ته اتي ۾ لوڻ مثال مليون آهن، جنهن تي ته تون به تسليم ڪري چڪو آهين!

— اي سنڌ جا دانشور فرزند! هاڻي به ويل نه وئي آهي. ڪجهه اڳتي وڌا! ان پيرسرد سان مل ان کان پڇ، ان کان سک. ان جي تجربي ۽ جدوجهد مان ڪجهه معنيٰ جا ماڻڪ مڙه.

رهيا ائين رات، صبح ويندا صابري! لنو لنو منجهه لطيف چئي، ڪر تنين جي نات، سنڌي جو ڳيان ذات، ٻئي پري پاڳ مڙي.

— ان پيرسڻ جي هڏ ۽ ماس ۾ عروج ۽ زوال سياست ۽ رياست، جدوجهد ۽ آزاديءَ جا هزارين داستان پوشيده آهن. تون ان وٽ وڃي، ڪجهه ٻڌ، ڪجهه هيٺين سان هنڊا. اجايو جوش ۽ خروش ۾ وقت نه وڃاء! جوش ۽ جذبي جي طوفان ۾ اڳيئي ڪافي نقصان پهچي چڪو آهي.

— ائين نه ٿئي جو ان هڏين جي مٿ تي، مٿي وري وڃي ۽ پوءِ تون خالي هٿ مهڻيندي رهجي وڃين. تون شخصيت پرست ته هئوئين آهين. اکر ائين ”لاهوتي لڏي ويا“، ته پوءِ تون وڃين مٿي جي ڀر تي بيهندي! اوچنگارون ڏيئي روئيندين، رت گاڏڻان ڪپڙا ڪپڙا ڀرين، آه و فریاد ڪندي، گلن جون چادرون

چاره ڏيندڙ، اگرهتيون ٻاريندين، سندس ٻارهي تي دل
کولي ڏانهون ڪندين، سندس گوشت ۽ ڀوشت مان،
واقمن ۽ انهن جي حل تلاش ڪندين! پر ائين ڪرڻ
مان ورنديو به ڇا؟ ان مٽيءَ جي ٻوڇا مان ۽ گلن جي
ورکا مان ڪهڙو فائدو؟

— اي سنڌ جا دانشور فرزند! ان پير مرد جي زبان
۾ نه فصاحت آهي ۽ نه بلاغت، نه سلامت نه رواني،
نه قافيه ۽ پيمائي ۽ نه اختراع معاني! پر وٽس زندگيءَ
جي تجربن ۽ حقيقتن جو اڻ ڪٽ پندار آهي، ان مان
ڪجهه حاصل ڪر. وٽس ان معلومات ۽ دانش جو
وسيع خزانو آهي، جو هڪ صديءَ جي طول طويل
زماني تي حاوي آهي. سندس دل، صديءَ جي تجربن
۽ مشاهدن، غم ۽ خوشين جو گهر بنجي چڪي آهي،
تون ان در تي هڪ ضرور وڃ ۽ خالي دامن کڻي،
ان جي اکيان ڦهلاءَ، ڪجهه نه ڪجهه ملندڙي ضرور!

ماسو جڙڻي مال ته به ٻوڇارا پُر نٿين!

— اي فرزند دانشمند، ان عمر رسیده بزرگ جو
علم ۽ عقل نه دانش کان خالي آهي ۽ نه ڪو روايتي
ذخيرې جو مرهون منت آهي، پر هو درويش ته ڄاڻڻ
۽ واقمن، ڏکڻ ۽ سورڻ، ايڏائڻ ۽ عذابن، مصيبتن
۽ مشڪلاتن، تجربن ۽ مشاهدن جي پوري صدمه

ڪهڙي پنهنجي سيني ۾ سانڍيون ويٺو آهي. ڪنهن لاءِ؟ رڳو نولاءِ.

— اهو ته سوچ ته هو توکي ڇا ڏيندو؟ ان ازم تراشيءَ تي، ڀلائي ڪري ڪن نه ڏي ته. — ”هريو سڙس، چريو ٿي پيو آهي، وڌيڪي ذهن وارو آهي، سرمايه دارانه مزاج وارو آهي، سادات پرستيءَ جي مرض ۾ مبتلا آهي، ڪافر، زنديق ۽ ملحد ٿي چڪو آهي، وطن جو دشمن ۽ غدار آهي! —“ چون وارن کي چون ڏي، پر تنهنجي نگاهه مٿي هڻڻ گهرجي، ڇو ته هن آب ۽ گل جي دنيا ۾ ڪي ملائڪا مڳورا نه ڪين ٿا رهن. هرڪو پنهنجي غلطڪارين ۽ گناهن ۾ غرق آهي. اهو مثال ٿيو، ڪنهن کي مينهن چوي ”هل ڙي ڀوٽ ڪاري!“ — ائين چون وارا به ڀارسا ۽ فرشتا ڪين آهن. ٻين مان رڳو عيبن کي چونڊڻ به هڪ نفسياتي بيماري آهي. ڀلا آءُ توکان هڪڙو سوال ٿو پڇان، ڀلائي ڪري سوجي سمجهي جواب ڏجانءِ. هڪڙو اکين جو ماهر ڊاڪٽر ڄاڻي ڇمڪان ڪاڻو هجي، ان کان هڪو اکين جو بيمار علاج ڪرائي سگهي ٿو يا نه؟ ان حالت ۾ ائين چئبو ڇا ته ڊاڪٽر هاڻ ڪاڻو آهي، سو اکين جو آهرستن ڪيئن ڪري سگهندو؟ اول پنهنجي اک کي ڏاڍي ڇا؟ تون به اهوئي جواب ڏيندين! ڇا ڪاڻو ڊاڪٽر، پنهنجي فن ۽ مهارت سان اکين جي آهرستن لاءِ مناسب نه ٿو ٿي

سگهي؟ تنهنجو جواب اکر هائوڪار ه اهي ته هوءَ
چئبو ته تون منهنجي ڪالهه کي سمجهي ويو آهين.
مطلب شفا آهي نه ڊاڪٽر مان.

— سڌ جا دانشور فرزند! تو ه جواني ۽ ديواني ۽
جو جوش ۽ خروش آهي، ۽ هن هر مرد تي تجربي،
سنجيدگي ۽ پوزيب جا آثار موجود آهن. تنهنجي
لباس ۾ ڇمڪ آهي، هن وٽ ڏيکاء واري ڇمڪ نه
رهي آهي، هر هن جي اکين جي ڇمڪ، اڄ به آفتاب
وانگر شعاعن سان آهي! تون ان جي هڪ نگاه مان
هزارين سبق حاصل ڪري سگهين ٿو. اکر اڄ تو
ڪجهه به نه ڪيو ته هوءَ يقيناً ان جي منهن مٿي
ڪاٺپوء سندس زندگي ۾ توڙي لکيتن ۾ روشنيءَ جي
تلاش ضرور ڪندين! جيئري نه ته مٿي کان هوءَ تون
ڦري گهري ان جي آستاني تي ضرور ايندين. منهن
مٿو پٽندين، هر ورندي ڪجهه به ڪونه!

— اي دانشور فرزند! تون اڄ به لطيف ۽ سڄل
کي ماري رهيو آهين، توکي صدين جي معلومات مان
فقط روئن پٿر ۽ مرده پرستي ئي ڏاج ۾ مليا آهن!
افسوس!! تون زنده حقيقتن ڏانهن اڃا ورڻ نه ٿو چاهين
تون مرڻ وارن ۽ مئيءَ ۾ ملڻ وارن جي افسانن ۽
داستانن ڏانهن ڏاڍو چاه ٿو رکين. اڃا تون افساني ۾
بدلجي ويندڙ ڪهاڻين جي تلاش ۾ حيران ۽ سرگردان

آمین! - اهو وقت پري ناهي، جڏهن تنهنجا محقق، هن پير مرد جي لکيتن کي سمجهڻ لاءِ، پنهنجيءَ جستجو هي دامن کي تار تار ڪندا رهندا، ۽ ان پير مرد جي قبر جي مٽيءَ کي تبرڪ سمجهي، پنهنجي منهن ۽ مٿي تي مڪيندا رهندا، پر پير مرد ساڻن نه ڳالهائيندو ٻولهاڻيندو ۽ نه ڪو ڪين ڪو مشورو ڏيندو! ائين هڪ صديءَ جو تجربو ۽ مشاهدو مٽيءَ جي ڍيرن هيٺان اچي ويندو!

— اي سنڌ جا دانشور فرزند! ڪڇ سالن کان تنهنجو عمل ۽ ڪردار اهو رهيو آهي جو هر مرد جي پوڄا ڪندو اچين ٿو، وسائل ۽ اجهائل ذبحن جي گرد و پيش طواف ڪرڻ تنهنجي عبادت پنهنجي چڪي آهي، تو ڪڏهن به ”زنده حال“ ڏانهن نظر نه ڪنئين آهي! تون ڪڏهن به زنده انسان جي عظمت جو اعتراف ڪرڻ سڪيو ٿي ناهين! چالاڪ ته تون مرد پرست قوم جو مرد، فرزند آهين! اهو ڪن توکي ورتي به ملو آهي، هاڻو يا نه؟ هنن ڏکين لفظن تي رنج نه ٿجانءِ.

— اي فرزند! هن پير مرد توکي سڀ ڪجهه ڏنو آهي، هن ته تنهنجي سر زمين کي ادب ۽ ثقافت، سنڌي زبان جي قدر قوميت ۽ حبانوطنيءَ جا سبق سيکاريا آهن، تنهنجي روشنيءَ لاءِ ورهين جا ورهيه، نظر بنديءَ

• جيل جي هيٺ ۽ ڪڏهن ڪڏهن ۽ روشنيءَ
جي ڪرڻ کي ڳوليندو رهيو آهي، تنهنجي لاءِ هر معذرت
تي وڙهندو آيو آهي. پنهنجي عمر جو بهترين زمانو •
پنهنجي دولت جو چڱو خزانو تو لاءِ لٽائي ڇڏيو اٿس.
سوڻ ۽ تو وٽان مليا اٿس: ڪنڊن جو تاج، لعنت ملامت
جي دستار، لعن طعن جي ٻاڪ، ڪفر ۽ الحاد جي
فتويٰ! غداريءَ ۽ مڪاريءَ جو الزام، لادينيءَ ۽ لامذهبي
جو بهتان!

— اي دانشورا! اهو منهن مٽائي ويندو، هڪ ڏينهن
تو کان رسي ويندو، هڪ ڏينهن تو کان ڇڄي ويندو،
هڪ تون رڳو سڪا هٿ پيو هڻيندين، اجايو دانھون
ڪندو رهندين. مان ڏسي رهيو آهيان:

ڪاٻڙين ڪنواٽ، وڏيءَ ويل ٻلاڻيا.

تون۔ ان جي تلافِي نہ ڪري سگهندين، هر سندس
لاءِ ”خراج تحسين“ ڏيندو رهندين. اخبارن ۽ بيان
ڇپائيندين، رسالن ۽ مضمون ڇاپائي، پنهنجي تعلقات
جو ڪوڙو ورجاءُ ڪندين، ريڊيو تي سندس ڪارنامن
تي تبصرا نشر ڪندين، سال ۽ سال ورسيون ملهائيندين
۽ سندس قبر تي گلن جون چادرون ڇاڙهيندين. کيس
ختم ڏياريندين، مٿس قبو اڏائيندين، رسالن ۽ اخبارن
جا خاص نمبر شايع ڪندين. هاءِ ۽ واءِ سان آسمان
کي مٿي تي ڪندين!۔ هر ورنڊو ڪجهه ۽ ڪونه!

— اي سنڌ جا دانشور فرزند! ڪن ڪوئي ٻڌي
 ڇڏ: مان ۽ تون ٻئي ان پيرمرد جو ”معنوي اولاد“
 آهيون. اهوئي پيرمرد، منهنجي ۽ تنهنجي دانش ۽
 فڪر جو ”ابو“ آهي. تو ۽ مون هڪ ”ابو“ ته
 اک ٿي وڃايو آهي. هاڻي هن ٻئي ”ابي“ جو وارو
 آهي! — اي فرزند ان پراڻي دستور کي مٽائي ڇڏ،
 جيئن سان ره ۽ جيئن سان مَرُ! مرده پرستيءَ ۽
 خاڪه پرستيءَ ۾ سوين سال گذري ويا! هاڻي ته جيئن
 سان جهيڙو ڇڏا

— اي دانشور فرزند! تون ور ور ڪري، ان
 پيرمرد جي غلطي کي تفصيل سان ۽ ڪڏهن اشاري
 ۽ ڪناڻي ۾ ورجائيندو رهين ٿو. ڀلا هن ڪنهن جو
 ڌاڙو هٽايو آهي، يا ڪنهن جي ملڪيت ڦٽي آهي؟
 هن جو گناه اهو آهي ته تنهنجي خوشحاليءَ ۽ اعالي
 تعليم لاءِ ٻئي پٽا پٽيا اٿس. سنڌ ساڻي رهي ۽ سڪي
 مٽاي رهي. سندس رهاڪو، مهذب ۽ متمدن زندگي
 گذاري سگهن. ڪن ڏورن ۽ ڏيکن ۾ شمار نه ڪيو
 وڃي، انسان نه پر اعليٰ انسان تصور ڪيو وڃي. سنڌ
 جي تهذيب ۽ ثقافت کي عالم جي امن ۽ سلامتيءَ
 لاءِ پيغام آهي. اهو دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ پهچايو
 وڃي. ڇا اهو گناه ڪو گهٽ آهي ڇا؟ ان گناه جي
 باداڻ ۾ سندس لاءِ ڇا ڇا نه ڪيو ويو آهي؟ اخبارن

۽ رسالن جا فائل موجود آهن. انهن کي ٻيهر اٺلائي ڏس، اها ڪا ڪار ناهي جا هن پيرسرد کي نه ڏني وئي آهي. پنهنجن ۽ ٻراون، ڌارين ۽ اڌارن هن لاءِ ڪهڻو ڪجهه ڪند مٿيو آهي.

— اي سنڌ جا دانشور فرزند! سياست هڪ شطرنج واري راند آهي. ان ۾ دين ۽ عارن، اکي وڌڻ ۽ ٻوٽي هڻڻ لازمي آهي، اهو ڪهڙو - وار آهي جو ڪهڙي تان نه ڪريو آهي؟ اهو ڪهڙو جنگباز بهادر آهي جو ميدان مان سڄي لکين موٽيو آهي. رڳو مڙس جي مڙسيءَ کي ڏٺو آهي، نتيجي لاءِ ٻيا اسباب به ٿين ٿا. اگر اهي اسباب مهيا نه ٿا رهن ته پوءِ هن جنگاهه ۾ جيت به نه ٿي ٿئي! ڀلا جنهن ماحول ۾ سچ ۽ ڪڇ جي تميز نه هجي، ڪوڙ بدوڙ تي هرڪو سندرو ٻڌيون وڃي، عزت ۽ دولت لاءِ ضمير کي وڪڻڻ ڪو عيب نه هجي، ڪرسيءَ لاءِ لغور، نور وانگر ٻيا واجهائين، منافقيءَ، خوشامند ۽ پڇاڙائيءَ کان سواءِ ٻيو ڪوبه اخلاقي جوهر نه رهيو هجي. مارو تلاءِ گندڪيءَ سان پر جي ويو هجي، اتي ڪا هڪڙي مڇي اچي، ۽ آجري پاڻيءَ لاءِ پيئي پاڌائي، ته پوءِ ان کي به غنيمت سمجهڻ گهرجي. ”پيلي سان ٿي پيل، جيئن رتو راس ٿئي!“

— اي فرزند! اهو ٻريو مڙس، سنڌ جي هڪ

تاريخي تحريڪ جو فرد جوانمرد آهي، اها تاريخ جنهن
۾ درياءَ خان، مخدوم بلاول، سيد حيدر جهڙا
ذيلي سرها ٿيا، ان پوڙهي کي تحريڪ جون خصوصيتون
ورڻي ۾ مليون آهن. لطيف چيو آهي:

پٽندي سائي، جنهن کي سور ٻڌام سندرا،
پي هرڪاڻسي، هڻندي هٿ سيار جاءِ.

— هن کي ۾ سورن سندرا ٻڌايا آهن، سو پيو
پٽي ۾ هاڻ کي پٽي، يا ’اندر جنين جا اڌ ڏونگر
سي ڏورينديون.“ هن جو اندر ۾ اڌ ٿي چڪو آهي،
سو ڏونگر پيو ڏوري.

— تون کيس سنگسار ڪرڻ گهرين ٿو؟ ڇو نه
تنهنجي سياسي بصيرت جو ڪو انت ناهي! هاڻو
اٿين نه!

— حضرت عيسيٰ جي موجودگيءَ ۾، هڪ ماڻهو
کي سنگسار ٿي ڪيائون. هاڻ فرمايائون: ”هن گنهگار
کي پٿر اهو هڻي، جنهن سڄي ڄمار ۾ ان جهڙو گناه
نه ڪيو هجي!“ اهو دل ۾ گهاٽ ڪندڙ جملو ٻڌي،
سڀ ٿڙي پکڙي ويا. سو اي دانشور، کيس سنگسار
پلي ڪر، پر اول اهو ته جاچ ته تنهنجي، پنهنجي حالت
ڪهڙي آهي!

— اي داشور، توکي سنڌ جو قسم اڃا جي-ايم
 سيد پر رگو عيب ئي عيب آهن؟ منجهس ڪا هڪڙي
 خوبي به ڪنهن، اگر ڪا هڪڙي به خوبي اٿس ته
 هو ان تي به نظر رک-ا "جي-ايم سيد، سڌي
 آهي ۽ سڌي جي-ايم سيد آهي" هي چند لفظ
 هيٺين سين هنڌاءا

(پغام تان ورتل)

جيڪڏهن اوهان سنڌ جي سورن کي سڻ ۽
 سمجهڻ چاهيو ٿا ته اوهان تي لازمي آهي ته
 اوهان

جو مطالعو ڪريو.

نڀاز همايونِي

وات ويندي ملاقات

هن مصنوعي عوامي دور ۾ جذبن سنڌ جا ترقي
پسند شاعر وطن دوست اديب ۽ قوم پرست شاگرد
عارضِي حڪومت جي اشاري ۽ آسري تي پنهنجي ضمير
سان گڏ سنڌ جو ساٿ ڇڏي ويا ته انهن جي جاءِ
انهن جان بازن اچي والاري جن لاءِ ڪو وهم ڪمان
۾ ڪونه هيو. هونءَ ۾ دستور آهي ته قومي تحريڪن
هلندي جيڪڏهن ڪي الڪ انوفت الڪي ٿي ويندا
آهن ته قدرت يا فطرت انهن کي ميدان ۾ آڻيندي آهي
جيڪي واقعي سرفروش هوندا آهن. جيئن شهيد عبدالرزاق
سوري جو مثال ڏئي سگهجي ٿو.

شهيد عبدالرزاق سوري سان منهنجي ڪار وافت
ڪان هنن هڪ دفعي خيرپور کان حيدرآباد ٿي آيس
ته ساڳي گاڏي ۾ موري مان هڪ نوجوان چڙهيو
جنهن جي مٿي تي سونهاري سنڌي ٽوٻي اکين تي
عينڪ ۽ هٿ ۾ پلاٽڪ جي رنگين ٿيلهي هئي منهنجي
نظر اوچتي انهي ٿيلهي ۾ پيل رسالي ملير ڊائجيسٽ

۽ ڄاڻو. ابتدائي تعليم ۾ پنهنجي اٽلي ڪٽ ۽ حاصل ڪيائين مئٽرڪ پاس ڪرڻ کان پوءِ اليڪٽريڪل انجنيئرنگ ڊپلوما جو ڪورس امتيازي حيثيت سان پاس ڪري گورنمينٽ پوليٽيڪنڪ انسٽيٽيوٽ ۾ جونيئر انسٽرڪٽر جي حيثيت سان نوڪري ڪرڻ لڳو.

ننڍي هوندي کان وڃي سندس طبيعت سادگي ۽ سماجي سرگرمين ڏانهن مائل هئي جنهن ڪري جوڀن کي پهچڻ تاءِ هو هڪ سؤ سماجي ورڪر ۽ غريبن جو همدرد ۽ هڏ ڏوڪي بڻجي ويو. پنهنجي نوڪريءَ دوران پنهنجي ديس جي سڃاڻپ سنڌين جي خدمت لاءِ هن ڀرور ڪوشش ورتي. مخالفن جي سڙ ۾ رهي صاف گوئيءَ سان سنڌ ملڪ ۽ سنڌي قوم سان ٿيندڙ نا انصافين جو پڇاڙ ڪري سنڌي نوجوانن کي پنهنجي اهم قومي مسئلن بابت جدوجهد ڪرڻ لاءِ تيار ڪندو هو. جيڪا ڳالهه هر وقت غير سنڌين جي هڪ ڪن کان جيئن لڳندي هئي. ڪيترائي دفعا کيس ختم ڪندڙ هون ڏسڻ ڏنڻ وڌيون. ليڊرن جي دلير نوجوان پنهنجي ڏن ۾ مڪمل بي ڊپارٽي سان مقصد يا دٻو هو ۽ غار دهر اڏندو رهيو. عبدالرزاق جو وجود ٻولي ٿيڻ لاءِ اردودان طبقه لاءِ هڪ مسلسل خطرو بڻجي ويو ۽ سير سنڌي هر وقت ان موقعي جي تلاش ۾ هئا ته ڪنهن طرح هن خطرناڪ فولادي انسان کي

پنهنجي راه مان هٽائجي - نيٺ ۷ آگسٽ ۱۹۷۲ تي
 ٻوليءَ وارن فسادن جي آخر ۾ هن سنڌو ديهن جي
 متوالي کي هڪ وڏي سنڀل سازش ڪري ٻولي ٽيڪنڪ
 انسٽيٽيوٽ حيدرآباد ۾ ڇاڦن جا گهرا گهاٽا هٿي قتل
 ڪيو ويو.

سندس ڏوھ صرف اهو هئو ته هن سنڌ مان محبت
 ڪئي هئي سنڌواسين جي خدمت ڪئي هئي سندس
 مرڻ ۽ جيئن سڀ ڪجهه سنڌ لاءِ هئو.

هڪ استاد جو شاگرد هٿان اهڙي بي درديءَ سان
 قتل ٿيڻ دنيا جي تاريخ جو نهايت دردناڪ ۽ المناڪ
 حادثو هئو. سندس شهادت جي خبر هڪ ۾ جي ڏماڪي
 جيئن هوري ملڪ ۾ پکڙجي وئي. پرائمري اسڪول جي
 ننڍن ننڍن ٻارن کان وٺي ڪاليج ۽ يونيورسٽيءَ جي
 هر نوجوان جو رت ٽهڪي اٿيو. هر محب وطن سنڌي
 جي اکين ۾ هن نوجوان استاد جي ڏنل قربانيءَ تي
 لڙڪن جو لڙهيون وهڻ لڳيون.

ساري سنڌ ان تي غمناڪ واقعي جي لبت ۾
 وڪوڙجي وئي.

عبدالرزاق لڏي ويو.

سنڌ جو سورهي شهيد ٿي ويو.

اڀي هڪ ماڻهو جو اڪيلو هٿ قوم تان قربان ٿي ويو.
 پيٽرن جو اڪيلو ڀاءُ ڀلاري ڀونءَ جي ڀيٽ

چڙهي ويو.

سنڌ سهاڳڻ ٿي سندس ريتي رت مان پنهنجي سنڌ
۽ سندور ڀريو. ڳاڙهو ڪپهو وس ڏي پنهنجي لال
کي جهولي ۽ ۽ ورتو.

دودي ۽ شهيد اليه بخش سومري نثرن جنم وٺي
عبدالرزاق سومري جي روپ ۽ ڪ دٻو وري سنڌ ديس
جي ڌرتي ۽ سان پنهنجي ڪيل قول کي ڀورو ڪري
ڏيکاريو ته جيڪل سنڌڙي تنهنجا پٽ تنهنجي ٽيچ ملهائڻ
خاطر پنهنجي جان ته ڏيندا ڀرتنهن جي لوڻي ۽ جي
لج رکندا. تنهنجي مٽيءَ کي مان ڏيندا.

شهيد عبدالرزاق امر آهي. سندس نالي کي زنده
رڪڻ هر غيرت مند سنڌي ۽ جو قومي فرض آهي ڇاڪاڻ
ته عبدالرزاق نالو آهي ان تحريڪ جو جنهن جي جهولي ۽
۽ سنڌ جي آزادي ۽ خوشحالي ۽ جو پيغام پرورش
پائي ٿو.

شھيد علي ڀرڙو هورو

فولادي انسان

مھذب قومون پنھنجي قوميتن کي زنده رکڻ واسطي
پنھنجي قوم ۽ ملڪ جي تاريخ سان واسطو رکندڙ اهم
ڏٺن کي يادگار طور ملهائينديون آهن جنهن موجب
اهڙين اهم شخصيتن جي جنم ۽ مرڻ جي ڏينهن کي
ب ملهايو ويندو آهي جن پنھنجي زندگيءَ جو ٻيڻ
قيمت حصو قوم ۽ ملڪ جي لاءِ وقف ڪري قومي
تاريخ جي باب ۾ نهايت مثالي انقلاب جو سبب
بڻيل آهن.

شهيد عبدالرزاق سومرو سنڌ جي قومي تواريخ جو
هڪ اهڙو ڪردار آهي جنهن سنڌ ملڪ ۽ سنڌ قوم
جي آزاديءَ ۽ خوشحالي جي آس رکندي قوه جواني
۾ پنهنجو ڳاڙهو ريتو رت هن ڌرتيءَ کي گلزار بنائڻ
لاءِ پيش ڪيو.

پيرسن ۽ رٿائرد پرائمري استاد محمد سليمان سومري
جو هي سدورو، ٻٽ ۲۳ سيپٽمبر ۱۹۴۷ تي مورو شهر

تي ٻئي جنهن مان مون اندازو لڳايو ته هي همارو
جيئي سنڌ وارن مان آهي تن ڏينهن ۾ ملير ڊائجيسٽ
اڄ وانگي نچ قومي رسالو هيو ۽ هن جو ايڊيٽر ٻين
تجارت تي قسم جي ايڊيٽرن وانگي وقت اچڻ تي ٻنڌي ۽
جو طواف ڪرڻ ۽ هانيون وٺڻ يا روپوش ٿيڻ بدران جيل
وڃڻ پنهنجي عزت سمجهندو هو انهيءَ خودداري عوض
اڇڪلهر سرڪاري مهمان آهي.

گادي جڏهن موري مان رواني ٿي دولت پور کان
اڳتي وڌي ته ڪنهن ڳالهه کان عبدالرزاق جو ڀر ۾
ويٺل ماڻهو ۽ سان سنڌ بابت بحث شروع ٿيو هن جو
حريف ڪمزور ذهن جو هو ۽ تنهنڪري سنڌين جون
آوڻايون ٻئي هٿريون ڪيائين هيڏانهن عبدالرزاق شينهن
وانگي ڪڇندو هئي ويو.

اسان انسان سنڌي اهي سڄا ۽ سرويچ آهيون جي
دودي جي روپ ۾ وهائي وارن اڳيان جهڪڻ بدران
پنهنجي جان جي هازي لڳائي ڇڏي، اسان اهي بهادر ۽
شهيد آهيون جيڪي دريا خان جي صورت ۾ ايرانين
کي قاتل ۽ ظالم جو لقب ڏئي ويا ۽ اسان اهي ارڏا
۽ اڙپنگ آهيون جن ڪڏهن به وقت کي سلام نه
ڪيو آهي. اسان ڪنهنجي غلامي قبول بدران موت
کي ترجيح ڏئي ٿا ڄاڻون اسان سنڌ کي جيان لاءِ
هاڻ کي ماري ٿا سگهون..... جيڏو بحث زور شور

سان جاري هيو بيڏي مهل سهجي ان در ۾ جهڪ هئي رهي هئي.

تون ڇا سنڌ تي سُر ڏئي سگهندين اسان سنڌي سدائين پيا نعرا هڻندا آهيون ڪڏهن اهو زمانو به ايندو آهي جو پيا ته پنهنجي نعري مان بيهوش ٿيو وڃئون يا وري پئي جي نعري پٺيان پاڻ کي پورو ڪري ڇڏيون... توکي شايد خبر ڪانهي ته جڏهن تون سياست جي الف بي کان به اڻ ڄاڻ هئين تڏهن سنڌ ۾ اهڙا اديب شاعر ۽ شاگرد به پيدا ٿيا هيا جن سڄي عمر سنڌ سنڌ ڪري هوشو شهيد ڪي به پوئتي رهائي ڇڏيو هيو ليڪن عين موقعي تي انهيءَ حڪومت اڳيان سڄي ۾ جهڪي ويا جنهنڪري هو مدد نٿا ڪن لاءِ لعنت پيا تصور ڪندا هيا. هي پاڻ ڪم، پاڻ عظيم چورائڻ وارا جي ضمير اديب شاعر ۽ شاگرد ڪهڙي ۽ راشدي کان به وڌيڪ خوار خراب ٿي پيا ڪهڙي ۽ راشدي ڪڏهن سنڌ دوستي جي دعوا ڪانه ڪئي هئي پر هي به سنڌ لاءِ سڀ ڪجهه قربان ڪرڻ جي هام هئي ڇڪا هيا جيڪڏهن ڪهڙو ۽ راشدي ٿري ويا ته انهن تي جيڪي لعنتون ملا، تون وسايو ويون تن کان هزار دفعا وڌيڪ ڦٽڪارون هنن تي وسائڻ ڪن نيٺ اهو وقت به ايندو جو ڪهڙي ۽ راشدي جي بجاءِ ماڻهو هنن تي پيا لعنتون وسائيندا ۽ هنن جا نالا ٽڪدانين ۽ رک ويٺن تي رکندا، گهٽي ۽ پٽڪندڙ ڪو ڪتو

اهڙو نه، ڏسيو جنهن تي هنن عظيم سڏائيندڙن لاءِ
ٿولي جو نالو نه هوندو.

ڪهڙو ۽ راشدي لياقت علي جي زماني کان ايوب
۽ يحيٰ جي دور تائين اهڙي ڪا خوشامد ايجاد نه
ڪري سگهيا جا هنن مصنوعي قوم پرستن مڪار ترقي
پسندن ۽ غدار وطن ملاميتن جي ڪنهن به خوشامد جو
مقابلو ڪري سگهي نه وري ڪهڙي ۽ راشدي اڳين ٻوين
حڪمرانن جي وائان اهي جليون سليون جيڪي هن
ضمير فروش ۽ غدار ٿولي سان ٿينديون رهن ٿيون.

هڪ دفعي خيرپور ۾ سنڌ جي موجوده عظيم قومي
۽ سياسي رهنما جي آڏو سکر وار جو نام نهاد عظيم
شاعر پاليشاهين جي ڪٿي وانگي ٻيج لوڏي چوڻ لڳو:
ماڻهن تون ته منصور آڏو سر مٽي ان، هر پاڻ سان گڏ
اساني به مارائي ڇڏيندين. توکي خبر نه آهي ته پٺي
ساحب تازو مونکي پاڻ وٽ گهرائي ٻڌايو هو ته پنهنجي
حڪومت خلاف جيڪو ملٽري ائڪشن ڪڍڻ وارو
هيو تنهن جو پهريون پروگرام هيو ته اک ۾ گولي پئي
ڏي هئي ويندي هو ۽ هي گولي مونکي... اتي ويٺل
ماڻهن مان ڪنهن وڏي وادعي چئي ڏنو... سبحان الله
صدر پڻو جنهن ماڻهوءَ تي آگر ٿو رکي سو پاڻ کي
بيڪم نصرت پڻو سمجهڻ ٿو لڳي. ان جي سڄي مجلس
۾ ٽهڪڙو مڃي ويو.

۱. ٻو نقل آهي ته ساڳيو ساڳرو ڏيکڙو حڪراچيءَ
 ۲. هڪ ٻيالي ست يار وٽ ويو جنهن کيس ذهن سرن
 واري وڌڪ وٽ پيش ڪيو آخر شراب ڪباب جو دور
 هليو جڏهن ساڳرو جي ڪوٺري تي ولايتي وسڪي
 ٽڪا لڪي ڪئي ته همراه جو چن ليڙو لهي پيو ته ويو
 پنهنجو پاڻ چواڻي بنديءَ ۾ تڪ بندي ڪندو ڀلا وڌڪ
 کي ڪهڙي ڪل ته شاعري ڇا ٿيندي آهي جڏهن
 ٿيو تنگ ته آرس پڇي ساڳرو شاعر ڪي ٿو چوي،
 شيرل باڊم وارو ۽ واه جو شاعر هيو اتي همراه جا
 ڍير ڍرا ٿي ويا ۽ وٺي جو ڏنائين ٻڌل ته ٻڌڙيءَ
 وانگي مڏو هوئل ۾ ويجهڙائي ۾ ٻڌو ويو آهي ته
 انهي نام نهاد عظيم جي اولاد کي نوڪري ملي آهي
 جنهن جي سفارش خاص ڪري اسلام آباد مان ٿي هئي.
 انهيءَ مسالي اچڻ کان پوءِ ڪنهن ٻڌايو ته هاڻي همراه
 ايڏيون وڏيون ڪلابازيون ڏئي صدر پتي جي تعريف
 ۴. سائين جي ايم سيد جي غيبت ٿو ڪري جو خدا جي
 پناهه چئي پتو راجا ڏاهر کان پوءِ اهو حڪمران آهي
 جيڪو سنڌ کان وٺي پنجاب سرحد ۽ بلوچستان تي
 حڪومت ٿو هلائي انڪري کيس بچائڻ وارن جو فرض
 آهي ۽ پڙهندڙن کي داد هوندو ته انهيءَ ئي فرض
 ادائي ته هيءَ حڪومت جي ڏني تي پناهگيرن مان
 پنڊيءَ ۾ لساني نام ڪري آيو هيو. هڪ طرف اها

غداري ٻي پاسي اها لپاڙ ته سائين جي - ايم سيد کي
 سريءَ ۾ شهادت جو شوق جاڳيو آهي. تنهن ٻرتو اي...
 چوندا آهن ته ڀت پنهنجي بنياد تي ويسدي آهي
 سو انهيءَ موجب سنڌ جي اهڙن غدارن جو اوائل ۾
 واسو اهڙن ڪامريڊن سان هيو جن ڪانگريس جهڙي
 جمهوري پارٽي پدران مسلم ليگ جهڙي بي اصول جماعت
 سان پنهنجا نانا جوڙيا هيا آخر مسلم ليگ جو اثر ئي
 هنن کي حرام ڪري ويو.

عبدالرزاق سومري جي شڪل مونکي چٽيءَ ريت
 ياد هئي. جنهن گاڏيءَ تان لهي هرڪو پنهنجي مهن
 هليو ويو ته مون اڃا تائين دل ۾ پئي سوچيو :
 جتي پنڇويهن سالن جي پراڻن فوجپرستن جو خانو
 خراب ٿي ويو آهي هي ويچارو ڇا ڪري سگهندو هجي
 ته هرڪو موقعي جي تلاش ۾ آهي.

ڪجهه وقت کانپوءِ هڪڙي ڏينهن مان، محترم
 محمد صالح عاجز ۽ ڊاڪٽر نجم الدين عباسي حيدرآباد
 جي سول اسپتال ۾ سائين جي - ايم سيد جي جلبي ۾
 ۾ لڳڻ ڪري زخمي ٿيل سائين جي خبر چار لهن
 وياسين ته ڪيڙائي جي ڀرسان روشن پنهور ۽ سندس
 هڪ ساٿي نهايت اداس ۽ حيران پريشان نظر آيا.
 احوال پڇڻ تي معلوم ٿيو ته شهيد عبدالرزاق سومرو...
 لاش اسپتال مان اچي موري روانو ٿي چڪو هو اسان
 سڀيئي پرس ۾ اچي وياسين.....

ٻئي ڏينهن مون عبرت اخبار ۾ جڏهن شهيد جو
 فوٽو ڏٺو ته مونکي موري کان حيدرآباد اچڻ وارو سفر
 ياد آيو ۽ عبدالرزاق جي صورت اکين اڳيان ٿري
 آئي جنهن جي تصوير پهرين صفحي تي جهلاڪيون
 ڏئي ڄڻ مونکي چئي رهي هئي ته ڏس دوست! تو
 چيو هئي ته سنڌي رڳو ڳالهائون ڪري ڄاڻن سر ڏيڻ
 هنن جي وس جي ڳالهه نه آهي، تو چيو هئي ته هيترا
 سارا اديب، شاعر ۽ شاگرد سنڌ کان منهن موڙي
 ويا تون ڇا ڪري سگهندين ٻيلا هاڻي ته ڏٺئي ...

اوڏي ۽ مهل منهنجي اکين مان ڳوڙها ڪڙي پيا
 ۽ دل ٿي دل ۾ پریشان ٿيندي چير .

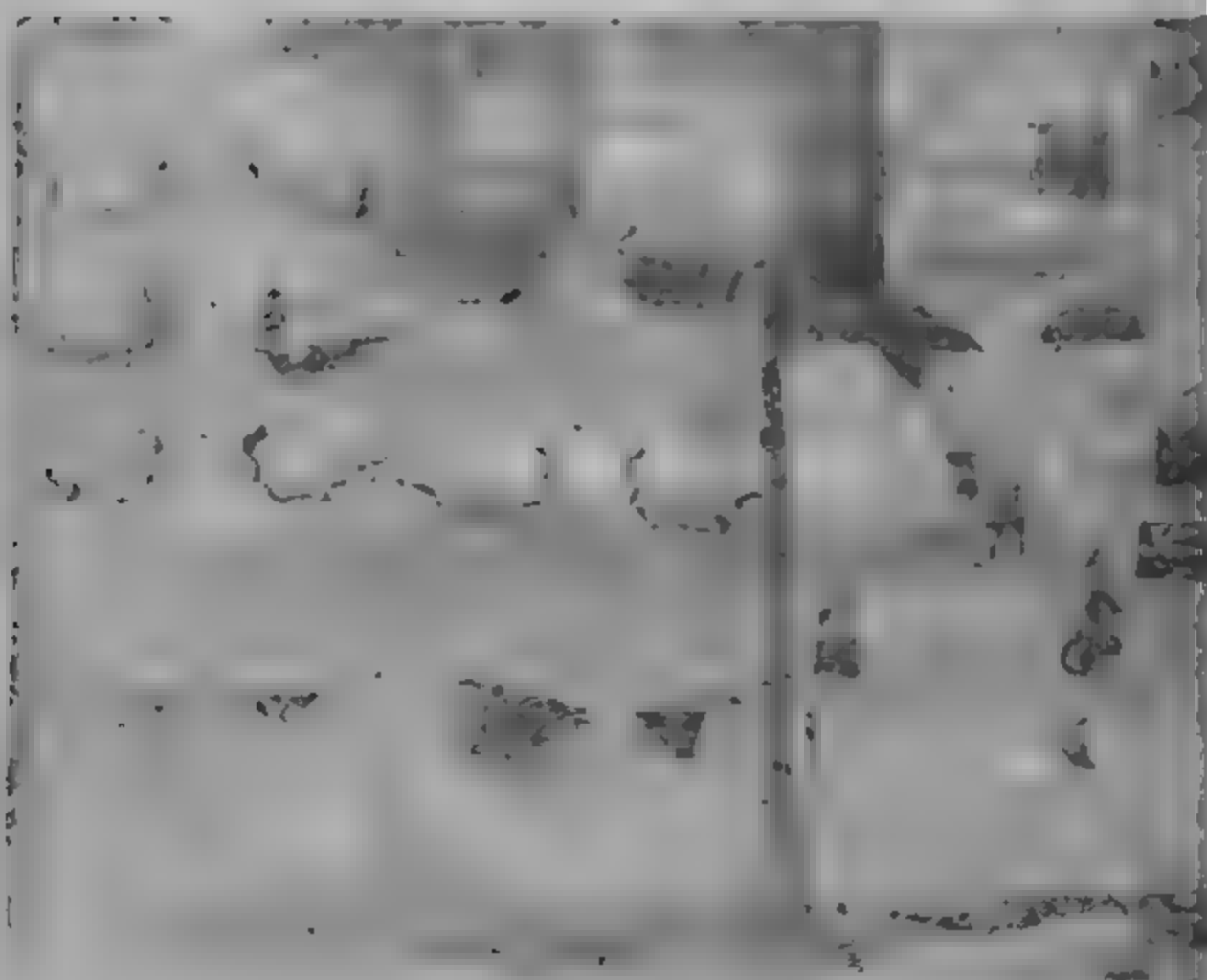
دودي سوسري ۽ الهه بخش سوسري جا پـوانـر
 عبدالرزاق شهيد !!

بيشڪ تون سنڌڙي جو سچو ۽ جان نثار فرزند
 آهين. بلاشڪ تو پاڻ ملهايو منهنجو توجهڙن وطن
 دوست نوحوانن تي اهڙو ۽ ايڏوئي فخر آهي جيڏو
 هوشو، هيمو، دودي ۽ دريا خان تي .....

واقعي تون آءِ آهين .

اي سنڌڙي جاشهيد! جيئي سنڌ،

مذہب جي ذميداري جا ڪوتوت

پڻ ڪي مذهبن جا ليڪدار، اسلام ۽ پاڪستان
جا پامان سڏائيندڙ پنهنجيڪن انساني هنگامن ۽ حيدرآباد
۾ هڪ سڌي جي پريس کي ساڙيندي قرآن پاڪ ۽
سڌي ڇڏيو.

سورن جي ست

اها شام ۷ آگسٽ ۱۹۷۲ جي لڙائيل شام مٿي
آئون حيدرآباد جو اسٽيشن روڊ وٺيو پئي ويس. تازن
ٻولي وارن فسادن ذهن کي جنجهوڙي رکيو هو. ڪئين
واسا هئا جيڪي ذهن جي بلي ۾ پچندا ٿي ويا. هن
ڌرتيءَ جو آئيندو ڏانئن جيان ذهن ۾ رهندا پائيندو
ٿي ويو. رستن تي هلندڙ ماڻهن جي نظرن مان اجنبين
واري وحشت پئي لڳي. ائين لڳو هو چڻ اڄ پنهنجي
ڌرتيءَ تان پير ڪڍندا ٿي ويا. ائين ئي لاوارث ڌرتي
جي ڌڪاڻل نسل جو پاڇولو پنهنجي اڳتي رڙهي رهيو
هوس. پويان ڪنهن ڪلهي تي هٿ اچي رکيو، مڙي
نهاريم ڄاڻل سڃاڻل مهانڊو سامهون ايندو هو. اڪيون
اڪين سان مليون، چڻ اندر جا بند پڄڻ تي هئا. هڪندي
جيائين ”اڄ عبدالرزاق سوري کي خون ڪيو ويو آهي.“
هانو کي ست آئي مون آسمان جي پڇڙين ڏانهن نهاريو،
جتي ڪنهن رنگ نيسارا ڪري پالوجي پيا هئا. ائين
لڳو چڻ دودي ۽ الهه بخش پنهنجي ساک ڏيڻ لاءِ اڄ
وري سنڌڙي جي سهوت کي هن ڌرتيءَ جي سينڌ سنوارڻ
لاءِ ڪو سنيهو موڪليو هوندو:

عالمائي

اسانجا مطالبو

- ۱- شهيد عبدالرزاق جي قاتلن کي ڦاسي ۽ جي سزا ڏيو.
- ۲- انور ڪمال جي ضمانت رد ڪريو.
- ۳- شهيد عبدالرزاق جا نوڪري ۽ ۽ جمع ليل پئسا
مئڊس وارثن کي ڏياريو.
- ۴- ستين آگسٽ تي سنڌ ۾ عام موڪل ڪئي وڃي.
- ۵- موري ۽ عبدالرزاق موري جي نالي سان هڪ
مسافر خانو تعمير ڪرايو وڃي.
- ۶- شهيد جي والدين لاءِ ماهوار وظيفو مقرر ڪيو وڃي.
- ۷- اسان کي شڪ آهي شهيد کي قتل ڪرڻ ۾ ڪن
تعصب پسند پناهگير استادن جو بهت آهي. لهاذا ڄاڻ
ڪرائي اهڙن استادن کي نه صرف معطل ڪيو
وڃي پر جوڳيون سزائون ڏنيون وڃن.

پاران

جيئي اسٽوڊنٽس فيڊريشن

مورو

نالو : صاحب خان ميراڻي

ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراڻي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪپڙو، تعلقو

رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلہ

نئون ديرو، تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

اڻ ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990 ع

سائرسهس گجن (شاعري) 2021 ع

برھ منجهارا بوند (شاعري) 2022 ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) اڻ مڪمل

موبائل نمبر : 3919786 – 0344

0300 – 3404488

اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488